

Debatt i svenska kommunistpartiet (SKP) 1962-63

– En artikelsamling

Innehåll

Introduktion.....	1
Sam Johanson: Bättre propagandametoder	3
Lennart Gustafsson: Två heliga ting: nationens oberoende, socialt framåtskridande	5
Sture Källberg: 0,4 % närmare socialismen	7
Anton Strand: Några synpunkter till den ideologiska debatten.....	9
Sture Källberg: Ideologi och ekonomi	11
C-H Hermansson: Om det djupt tragiska och det djupt nödvändiga.....	13
Sture Källberg: Bli salig på din tro.....	14
Harald Rubinstein: Lik i garderoben	16
Gunnar Öhman: Repliker till R	19
Kjell E Johansson: Det politiska ansvaret	21
Sven Landin: Förnyelse.....	24
Britta Ring: Bra rubrik, kamrat Landin	28
Hilding Hagberg: Polisspråk i stället för kongressdebatt.....	31
Sixten Rogeby: Frist återstår än	32
Nils Holmberg och Knut Senander: Demokratisk centralism eller bara centralism?	34
Hilding Hagberg: Svar igen till Holmberg och Senander	37

Introduktion

Alltsedan det kalla krigets utbrott i slutet av 1940-talet befann sig det svenska kommunistpartiet (SKP) på tillbakagång. Problemen fördjupades till följd av händelser i den världskommunistiska rörelsen. Det började med Jugoslavien-konflikten 1948, som följdes av rättegångar mot ledande personer i kommunistpartierna i de flesta länderna i Östeuropa.¹ Det fortsatte med Chrusjtjovs avslöjanden om Stalin-epoken vid det sovjetiska kommunistpartiets (SUKP:s) 20:e kongress (1956) och Ungern-revolten samma år.² Detta att motsättningar kom upp till ytan i Östeuropa bidrog till uppkomsten av kritiska strömningar i den världskommunistiska rörelsen, så även i Sverige. Men allra viktigast var den sino-sovjetiska konflikten, som började ta form kring 1960. Allt detta innebar att den stalinistiska monoliten krackelerade och det blev på ett helt annat sätt än tidigare möjligt ifrågasätta den förda politiken och förhärskande ideologin.

I SKP uppkom redan i början av 1950-talet en vänsterstalinistisk opposition kring Set Persson. Den opponerade sig mot den förda politiken, men blev ganska snart isolerad och Set Persson och hans anhängare uteslöts eller lämnade partiet och bildade 1956 Sveriges Kommunistiska Arbetarförbund, SKA (med Set Persson som ordförande). Den förde en tynande tillvaro och spillrorna skulle senare uppgå i det nybildade maoistiska Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna, KFml (1967). Men denna opposition kan ändå ses som en stormsvala som varslade om det som skulle komma senare.

En viktig tankeställare levererades av Socialistisk Folkparti i Danmark, som 1959 splittrades ur det danska kommunistpartiet. Det fick stora valframgångar – 1960 6,1% av rösterna, medan kommunistpartiet bara fick 1,1% och åkte ur folketinget. Samtidigt fortsatte SKP:s kräftgång, som vid kommunalvalen 1962 bara erhöll 3,8% av rösterna.

Inför SKP:s 20:e kongress (som hölls i början av 1964) fördes en intensiv debatt, som betingades av partiets stagnation och de händelser som skissats ovan. Det viktigaste resultatet blev att det Moskva-orienterade ”gamla gardet” (Hilding Hagberg m fl) trängdes tillbaka och att C H Hermansson steg fram som representant för de strömningar som ville ha en modernisering och förnyelse av partiet (CH valdes till ny ordförande efter Hagberg vid kongressen).

Men vid sidan av dessa dominerande riktningar – de Moskva-trogna (”traditionalisterna”) och ”modernisterna” (kring CH Hermansson) – fanns andra urskiljbara strömningar, bl a inspirerade av Kina (maoister) och Jugoslavien (titoister). Där fanns också sådana som helt höll på att tappa tron på kommunismen och rörde sig åt socialdemokratiskt håll.

Vi ska inte här försöka tränga in djupare i SKP:s utveckling under dessa år – det finns behandlat i flera böcker och andra skrifter (se litteraturtipsen nedan) – utan avsikten är här att låta talesmän för de olika strömningarna själva komma till tals genom att återge artiklar från SKP:s huvudorgan, dåvarande dagstidningen *Ny Dag*.

Det är fråga om ett urval, där jag försökt att få med representativa inlägg från främst de som

¹ Den som är bäst dokumenterad är den s k Slánský-processen i Tjeckoslovakien. Se artikeln [Slánský-rättegångens maskineri](#), som även innehåller länkar till andra texter och dokument om denna rättegång.

² Ungern-revolten och SUKP:s 20:e partikongress med kritiken mot ”personkulten” fick också återverkningar i SKP, även om partiet inte förlorade särskilt många medlemmar, förutom en mindre grupp intellektuella. Mest kända av dessa är läkaren Nils Bejerot som kritiserade Ungern-händelserna, men stötte på hårt motstånd från partiledningen (med läkaren John Takman som främste skarprättare). Han lämnade SKP. En annan känd oppositionell vid den tidpunkten var ordföranden i Stockholms kommunistiska kommuns kulturutskott, Ulf Bergengren, som också lämnade partiet (1957).

krävde större förändringar av partiets politik. De två största riktningarna har därmed relativt sett fått en mer styvmoderlig behandling. Detta gäller delvis ”traditionalisterna”, men i synnerhet ”modernisterna”, med C-H Hermansson i spetsen. Detta dels därför att ”modernisterna” inte stack ut särskilt mycket i debatten, men också därför att deras ståndpunkter kommit fram i många andra sammanhang, i synnerhet gäller det C-H (som dock har med ett inlägg nedan)³. Dessutom fungerade flera av de redovisade inläggen indirekt som understöd till Hermansson-riktningen.

Artiklarna spretar ideologiskt åt många olika håll. Där finns t ex sådana som pekar åt en anslutning socialdemokratin (främst Sven Landin), liksom åt maoismen (göteborgarna Nils Holmberg och Knut Senander). Gammelkommunisterna (”traditionalisterna”, som försvarar den förda linjen) får givetvis också komma till tals (Hilding Hagberg och Gunnar Öhman).

Om vi bortser från den mot socialdemokratin blickande Sven Landin (i partiet stöddes han bl a av Hans Göran Franck), så kommer den hårdaste kritiken från Harald Rubinstein, men även den f d Spanien-kämpen Sixten Rogeby och journalisten/författaren Sture Källberg ...

Med ett par undantag (Sture Källberg och Hilding Hagberg), så ingår bara ett inlägg från varje skribent i artikelsamlingen.

Hermansson & Co lyckades stoppa upp partiets kräftgång och nådde vissa valframgångar, även om man också framgent fick brottas med många problem – bl a lämnade en hel del medlemmar partiet för att gå till socialdemokratin⁴ – och råkade ut för bakslag.

Från 1965 och framåt fick SKP problem med den framväxande Vietnamrörelsen som dominerades av maoister⁵. Denna sammansmälte med den maoistiska falangen i SKP (med Holmberg, Senander och Bo Gustafsson i spetsen), som 1967 bröt med partiet och bildade KFml.⁶

Prövningarna var dock inte slut: Från 1967 växte en starkt oppositionell strömning, huvudsakligen maoistiskt influerad, fram i ungdomsförbundet (VUF), som 1970 bröt med partiet.⁷

För en översikt över den ideologiska utvecklingen i SKP under den aktuella perioden, se Sparring [Från Höglund till Hermansson](#). Se även artikeln *Från SKP till Vpk* i [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#), samt [Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#). Werner Schmidts bok [C-H Hermansson - En politisk biografi](#) (Leopard 2005), där kapitlen 5-7 innehåller en hel del intressanta uppgifter om SKP:s utveckling och Hermanssons roll i denna.

Ett intressant dokument i sammanhanget är Vänsterpartiets vitbok [Lik i garderoben?](#) (1993/96) (se särskilt avsnittet ”Modernistiskt systemskifte”).

Martin Fahlgren 7/4 2015

³ Hermansson anknöt till ”den nya vänstern” som vid denna tid växt fram i hela världen och som var kritisk till både de traditionella kommunistpartiernas stalinism och den traditionella socialdemokratin. I debattboken [Vänsterns väg](#) (1965) utvecklar han sin syn på den inriktning han anser att SKP bör styra in på.

⁴ Av de de nedan redovisade debattörerna gick åtminstone Anton Strand och Sven Landin över till socialdemokratin några år senare och båda deltog aktivt i socialdemokraternas valkampanj 1968.

⁵ Se t ex skriften [Vpk, vuf och vietnamrörelsen](#) (utg. 1970), där DFFG (den maoistiskt dominerade Vietnamrörelsen) häftigt attackerar SKP/VPK, samt [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen, del 1](#) (särskilt bilaga 2).

⁶ I Nils Holmbergs [Vart går SKP?](#) (utg 1965) utvecklar den maoistiska kritiken mot SKP. För en historik över framväxten av KFml/SKP, se [Till frågan om KFml-SKP:s historia](#) (artiklar från tidskriften *Zenit*) och/eller kapitel 2 i boken [Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#)

⁷ Majoriteten av utbrytarna bildade Marxist-Leninistiska Kampförbundet (MLK) och minoriteten Förbundet Kommunist (FK). Andra f d VUF:are gick med i den framväxande trotskistiska rörelsen och en del (särskilt i Göteborg) förblev VPK trogna. Om detta, se kapitel 4 och 5 i den ovannämnda *Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78*.

Sam Johanson: Bättre propagandametoder

Ur *Ny Dag* 2/10 1962

[Artikelförfattaren var flitig medarbetare på *Ny Dags* kultursida. Han var även förlagschef på det SKP närstående bokförlaget *Arena* och senare även *Arbetarkultur*. Översättare av bl a den danske kommunistiske författaren Martin Andersen Nexö]

I de valvärderingar som förekommer man och man emellan inom vårt parti synes ett par huvudlinjer kunna urskiljas. Den ena går ut på att vi tappade röster, därför att vi inte fört en tillräckligt självständig politik gentemot socialdemokraterna utan alltmer kommit att framträda som ett stödparti åt dessa; en sak som ytterligare understrukits genom det upprepade talet om att ”det var vi som räddade regeringen”. Slutsatsen här blir att partiet måste återgå till en stramare linje i umgänget med socialdemokraterna och utåt klarare redovisa vad som skiljer kommunistiska partiet från det socialdemokratiska.

Den andra linjen går ut på att vi förlorade, därför att svenska folkets majoritet betraktar oss som nationellt opålitliga. Vi har blivit komprometterade genom bristen på självständighet vid bedömandet av det som händer och sker i världen och vårt alltför ensidiga ställningstagande för de paroller och proklamationer som sänds ut från de socialistiska länderna. Vi bör alltså ompröva vår hållning och bli mer neutralistiska vid vår bedömning av det utrikespolitiska händelseförloppet.

Som motpol till denna meningsriktning framträder de, vilka menar att vi varit för halvhjärtade i vårt försvar av ”muren” och en del andra i den globala politiska propagandan flitigt utnyttjade objekt.

I fråga om påståendet att kommunisterna börjat fungera som ett socialdemokratiskt stödparti måste denna uppfattning grunda sig på okunnighet om vad kommunisterna verkligen sagt och gjort i olika frågor av lokalt eller rikspolitiskt omfång. Vårt parti har gått på regeringens linje när det gällt genomförandet av ATP och en del andra vettiga sociala reformförslag. Men i övrigt har kommunisterna oftare intagit en avvikande än instämmande hållning och krävt åtskilligt som inte socialdemokraterna ansett sig kunnat gå med på. Den saken torde tydligt framgå av riksdagstryck och kommunalfullmäktigeprotokoll.

Diskuteras kan emellertid om det varit välbetänkt eller inte att ”rädda” regeringen då den, för att citera Knut Senander, ämnade begå harakiri. När allt kommer omkring är det nämligen föga troligt att regeringen Erlander stött samurajsvärdet så djupt i buken att tarmarna runnit ut och döden inträtt. Under alla omständigheter kunde vårt partis främsta talesmän ha ålagt sig större restriktivitet i självberömmet över räddningsaktionen. De röster som vunnits med detta tal torde även vara lätt räknade.

Svenska folkets majoritet tvivlar på kommunisternas fosterländska sinnelag. Kan detta sägas vara en förklaring till att vi gick bakåt? Knappast.

Så länge Sveriges kommunistiska parti existerat har det hört till rutinen bland partiets motståndare att vid val och i andra sammanhang framställa kommunisterna som potentiella landsförrädare. Som regel bar det skett med större intensitet än vid det här valet. Men vi bar alltid överlevt attackerna och ibland även gått kraftigt framåt. Om jag uppfattat stämningarna riktigt förhåller det sig även så att flertalet väljare och folk med sinne för rent spel tar sådana där beskyllningar för vad de är, nämligen billiga propagandatrick.

I övrigt är det självklart att en rörelse byggd på socialismens och den proletära internationalismens principer inte kan ta avstånd från socialismens länder bara därför att dess politiska

motståndare behagar misstänkliggöra den och dess avsikter.

Däremot är det naturligtvis inte nödvändigt att i tid och otid konstruera försvar för krokanarkitektur, pelarromantiska utsvävningar, fotorealism och avgudadyrkan, lika litet som det kan vara nödvändigt att i tal och skritt skildra den socialistiska verkligheten som mer förgylld än vad den är. Folk är nämligen inte dummare än de förstår svårigheter om svårigheterna skildras på rätt sätt. Däremot blir de stötta i kanten om de vid konfrontationen med verkligheten finner att de blivit förda bakom ljuset, av skribenter som visserligen menat väl men ändock handlat i ovist nit.

Men detta är ju en annan fråga.

För att återgå till den konkreta valvärderingen är det uppenbart att vi saknat resurser och förmåga att nå förstagångsväljarna och till dem föra ut vad vi verkligen vill och menar med omdaning av samhället och övergången till en socialistisk samhällsordning. Vi resonerar sålunda, och ofta på ett förträffligt sätt, om bolagsvälde, monopolkapitalism, kapitalkoncentration, extraprofit etc. Vi kan även säga att vi vill ett socialistiskt Sverige. Men hur detta Sverige skall se ut, vilka fördelar det har att ge den enskilde medborgaren ger vi inga ordentliga svar på. Ändock borde det för den som första gången går till val vara av väsentlig betydelse att veta vad det parti som anhaller om hans röst ämnar göra i framtiden, dvs. vilket perspektiv det har för samhället och väljaren.

Här tror jag vi måste ompröva våra propagandametoder, vårt sätt att tala och uttrycka oss; ja, vår förmåga att väcka entusiasm. Människan lever nämligen inte enbart av bröd, sänkta skatter och ökat bostadsbyggande utan också av idealitet och tro på framtiden och dess möjligheter.

Ibland undrar man också över om inte alltför många av oss vet alltför litet om utvecklingen på skilda områden inom vårt land. Finns det t ex. en personbil på i runt tal var sjunde invånare i landet kan medelinkomsten inte vara så låg som vi understundom gör gällande. Står några hundratusen människor i bostadskö beror det inte uteslutande på dåligt bostadsbyggande utan även på att en stigande levnadsstandard lett till krav på ökat och förbättrat bostadsutrymme.

För många ter sig förmodligen också vårt parti som ett kverulantparti. Vår starkaste förankring kan och får dock inte vara bland de kroniskt missnöjda utan den måste finnas bland de konstruktiva och samhälleligt klarseende människorna. Kommunismen i sig själv är nämligen den konstruktivaste av alla tankebyggnader och den är en direkt vädjan till människors förnuft och tro på sig själva.

Det är nu en sak som vi inte riktigt lyckats göra klar för dem vi vänder oss till.

Med detta kan även sägas att vårt parti, vår rörelse, för framtiden behöver ett bredare lyssnaröra, ett känsligare radarinstrument för inregistrerandet av de ”vanliga” medborgarnas tankar och åsikter. I en intervju med en femtioåring härförleden betonades också, att vi måste sträva efter att bryta vår isolering och idka flitigare umgänge med människor utanför partileden. Det är säkerligen riktigt; inte minst därför att det fortfarande kan finnas en del självtillräcklighetskänslor som behöver slipas av.

Vi måste också medvetet sträva efter att öka vår mottaglighet för nya idéer och utvecklingslinjer på skilda områden. Inte alldeles utan fog har vi blivit beskyllda för sekterism i vår syn på ett och annat och erfarenheterna från en nyss förgången epok har ju visat att även framstående marxister kan bli dogmatiska och statiska i sina betraktelsesätt. Men det har vi inte råd att bli, lika litet som vi genom ensidiga och även övermaga eller illa genomtänkta värderingar har råd att stöta progressiva människor ifrån oss; vi bör för övrigt besinna att det stora flertalet av Sveriges invånare är progressiva, fredsälskande varelser, människor som i det vardagliga utför ett idogt

arbete och som vill att utvecklingen skall gå framåt. Detta även om de har divergerande uppfattningar om hur och med vilka medel den skall drivas.

Vädjar vi till alla dessa människors fantasi och förstånd på rätt sätt är det föga risk för att vi skall åka på något mer bakslag vid allmänna och regelrätt förda val.

Sam Johanson

Lennart Gustafsson: Två heliga ting: nationens oberoende, socialt framåtskridande

Ur *Ny Dag* 20/10 1962

I kommentarerna till valresultatet har många tidningar understrukt att majoriteten av vårt folk har två ting heliga: Vårt lands nationella oberoende och fortsatt socialt framåtskridande.

Konstaterandet är otvivelaktigt riktigt, I konsekvens härmed måste ett parti, för att få väljarnas förtroende, framträda på sådant sätt i gärning, tal och skrift, att inga misstankar kan uppstå beträffande partiets nationella pålitlighet eller ärliga vilja att skapa bättre levnadsförhållanden för folkmajoriteten.

Vårt parti har inte klarat den uppgiften och det är hög tid att så sker. Det hjälper oss föga att år efter år skjuta skulden på den kallhamrade antikommunistiska propagandan enär denna kommer att öka i intensitet och förljugenhet i samma grad som kapitalismen trängs undan på vår jord. Vi måste finna på ett sätt som gör att människorna tror på oss och genomskådar vad som ligger bakom denna antikommunistiska propaganda.

Vi kan inte och får inte vara nöjda med att vårt parti i årtionde efter årtionde pendlar mellan 3-5% av valmanskåren. Det är inte möjligt att behålla entusiasmen och energin hos våra partiarbetare med sådana valresultat.

Vi har hängivet och arbetsvilligt folk, men det är farligt att bränna ljusen i bägge ändar och det är vad som sker när entusiasmen eldas upp i valrörelse efter valrörelse – en entusiasm och förhoppning som grymt grusas när valresultatet kommer. Vi måste bryta denna onda cirkel och finna orsaken till varför vårt parti inte kan attrahera fler väljare.

Jag började med att konstatera att svenska folket har två ting heliga: Nationens oberoende och det sociala framåtskridandet.

Vad anser folk om vår inställning till dessa frågor? Utan tvekan vågar jag påstå att folk litar på oas beträffande inrikespolitiken – det omvittnar nästan dagligen på våra arbetsplatser. Dock måste sägas att vårt enhetsarbete och stöd åt regeringen icke får föras på sådant sätt att det kan uppfattas som en sammansmältning med socialdemokratin på basis av dess programförklaringar. Det är faktiskt vad som skett i och med det ständiga upprepadet av att ”vi räddat regeringen” och ”tack vare oss har vi en socialdemokratisk regering”. Sådana uttalanden kan inte annat än missförstås och många frågar sig: Varför ta omvägen och rösta kommunistiskt för att få en socialdemokratisk regering?

Huvudorsaken till partiets stagnation är emellertid den utbredda uppfattningen att vi icke är ett ”svenskt” parti. Och man ändrar nog knappast på denna uppfattning med aldrig så stolta deklamationer och inte ens med svenska flaggor på valaffischerna.

Vilken är grunden till att folk blir skeptiska till vår nationella pålitlighet? Vi försvarar hängivet *allt* som sker i det socialistiska lägret och tar mycket ensidigt ställning till de internationella

tvistefrågorna. Vi har alltid ansträngt oss att *förklara och försvara* alla små detaljer och episoder i den stora utveckling som pågår i Östeuropa. Någon gång måste vi kunna säga att vi ogillar vissa handlingar eller att vi inte vet mer än någon annan och därför inte kan svara. Vi är inte skyldiga att känna till allt.

Vi är internationalister och står solidariska med arbetarklassen alla länder. Vi måste berätta om socialismens framgångar på alla områden för att göra dessa kända. Vi måste klargöra att det socialistiska lägret är utsatt för konspirationer och sabotage från de kapitalistiska länderna. Vi måste påvisa att det är västmakterna som hotar freden och inte skulle tveka ett ögonblick att starta ett tredje världskrig med de mest fasansfulla vapen om de bara ansåg att det fanns tillräcklig vinstchans.

Ja, utan tvekan måste detta klargöras. Men det räcker att försvara det som sker i stort. Vi har inte krafter och resurser för mer. Vi överröstas av den väldiga kör som påstår motsatsen och kontentan av det hela blir att endast en liten minoritet tror på våra uppgifter.

Varje kommunistiskt parti är skyldigt att ta största hänsyn till den egna nationens särdrag vid utformandet av politiken. Ta hänsyn till landets historia, det egna folkets traditioner, tänkesätt, vanor osv. Det är vår absoluta plikt att ta all hänsyn till alla dessa faktorer när vi söker bygga upp vårt kommunistiska parti. Och det är vår plikt att göra vårt parti så starkt och betydelsefullt som möjligt för att därmed på bästa sätt kunna tillvarata den svenska arbetarklassens intressen.

Det är i Sverige som vi skall bygga socialismen – och det är *det svenska folket* som vi därvid skall ta hänsyn till. Vår huvuduppgift är att hjälpa de svenska arbetarna att nå ett högre och rättvisare samhällssystem. Först långt därefter kommer eventuellt uppgiften att vara försvarsadvokater åt andra folk som efter förmåga söker bygga om sitt land.

Fortsätter vi som hittills får vi inget förtroende hos den svenske arbetaren med mindre än att denne själv om några årtionden i något socialistiskt land kan förvissa sig om att socialismen är bättre än vår kapitalism.

Här uppdyker förresten en fråga? Kommer vi någon gång att söka hindra folk att lämna vårt land när vi väl fått förtroendet inneha regeringsuppdraget? Jag kan aldrig tro detta. Vad vinner man på sådana påbud – en människa som av någon anledning vill emigrera till ett annat land och nekas detta kan ju rimligtvis aldrig bli en bra samhällsmedborgare. Tvärtom, när man märker att det är förenat med livsfara att kommentarerna att söka fly till ett annat land måste vederbörande bli oresonlig fiende till allt och alla inom landet och ställa till oändligt mycket mera besvär än man nånsin får nytta av honom. Jag tvivlar på riktigheten i att tvinga folk att stanna där man inte vill vara. Varför inte göra som SUKP gjorde omedelbart efter revolutionen? För att vinna och få behålla en stor del av intelligentian gav man dessa väldiga överbetalningar – med andra ord – man mutade dem att bli solidariska.

Vad vinner vårt parti på att försvara försöken att hindra folk att lämna TDR⁸? Ingenting. Vi gör oss omöjliga i folks ögon enär vi enligt deras uppfattning försvarar en sjuk sak.

Om vi hade förmåga och möjlighet bevisa för genomsnittssvensken att vi är ett svenskt parti skulle vi utan tvekan öka mycket snabbt i inflytande.

Men det sker naturligtvis inte utan självprövning och ett nytt, mera nyanserat framträdande från våra medlemmar uppifrån och ner i partiet.

---

⁸ TDR står för Tyska Demokratiska Republiken, dvs DDR, Östtyskland

Sture Källberg: 0,4 % närmare socialismen

Ny Dag 30/10 1962

[(1928-) Journalist och författare, som bl a befann sig i Ungern under upproret 1956 (som svensk representant för Demokratisk ungdom, SKP:s ungdomsförbund), en omskakande upplevelse som han bl a redogör för i boken [Uppror – Budapest 1956](#) (utgiven 1966) och i romanform i [Upprorets dagar - kortare än en vårblommas liv](#). När han skrev debattinläggen inför SKP:s kongress var han *Ny Dags* Pekingkorrespondent, en tid som han beskriver närmare i [Kamrat med 700 miljoner](#) (1964). Han är även författare till [Ho Chi Minh i urval](#) (1967).]

Valresultatet har väckt debatt i vår press. Det är i och för sig ett sundhetstecken.

Debattörerna är besvikna över valresultatet.

Hade SKP fått 200.000 röster i kommunalvalet hade tillfredsställelsen förmodligen varit stor och allmän. Hade SKP ökat sin andel av valmanskåren med 0,4 procent jämfört med 1960, då hade vi betraktat det som en vacker seger. Då skulle vi i valet 1964 kunna sätta målet vid 215.000 röster!

Tyvärr måste vi också räkna med befolkningsutvecklingen. Den skulle reducera våra inhugg på valmanskåren något men dock, vit skulle otvivelaktigt gå framåt. Och vår ödmjukhet ifråga om valframsteg är onekligen mycket utbredd.

Låt oss anta att vi verkligen ökade vår andel av rösterna med 0,4 procent vid varje val från och med 1984. Då skulle vi nå centerpartiets nuvarande storlek vid riksdagsmannavalet år 2008. Medelåldern är ganska hög bland de kamrater som, i hittills publicerade inlägg, är kritiska mot vad de anser vara flirt med SAP. Detta lik enbart ett statistiskt konstaterande och har ingenting att göra med den uppfattningen om samband mellan ålder och konservatism.

Enligt vad jag kunnat följa med i debatten före valet var SKP:s representanter kritiska, ibland fränt kritiska, mot regeringspartiet ifråga om EEC, militärutgifterna, priser, katter, hyror, bostadspolitik, sjukhusväsen, hälsovård etc. Jag tror det är en felbedömning att hävda att SKP inte har någon egen profil.

Berlinmuren är den andra huvudpunkten i valvärderingarna nu efteråt. Det viktiga därvidlag är knappast om våra radio- och TV-debattörer var för tama eller ej. Betydligt intressantare är frågan hur det kan komma sig att muren i Berlin spelar så stor roll för vår del i ett kommunalval?

Högern förlorade många väljare på sitt öppna schackrande med den nationella suveräniteten. Svenskarna är inte inställda på att sälja suveräniteten till västeuropeiska monopol för en tvivelaktig summa pengar.

SKP har svårigheter med att övertyga de svenska arbetarnas majoritet om att vårt ja till socialismen inte innebär något schackrande med den nationella suveräniteten. Detta tvivel hämtar inte sin näring enbart ur lögnpropagandan mot vårt parti. Egna försyndelser spelar antagligen större roll än vi föreställer oss.

Utmärkande för nutidens svenska ungdom är att den är fränt realistisk. Det är i varje fall min övertygelse. Fraser om "en lycklig framtid" har ingen appell. Deras frågor är konkreta och kräver konkreta svar.

De vill gå betydligt längre på samhällsomdaningens väg än SAP-ledningen vill. Det är likadant med majoriteten av arbetarna i högre åldersgrupper. Men SKP har misslyckats med att erövra deras förtroende.

Jag tror deras misstänksamhet mot oss främst kommer till uttryck i den nationella frågan.

Svenska flaggor på våra valaffischer är inte tillräckligt att få dem att gå med oss mot ”de inre kretsar” som spekulerar i EEC. Vill vi på allvar försvara nationen mot försäljning till Västeuropa så är det nödvändigt att ordentligt klargöra att vi inte är mantalsskrivna i Östeuropa.

I de länder där den socialistiska revolutionen segrat med egna krafter har de kommunistiska partierna stått på utpräglat nationell grund. De länder, där den nya samhällsstrukturen åt en följd av Röda arméns segrar i andra världskriget, har helt naturligt haft större svårigheter att brottas med.

Revolterna i TDR [=DDR] 1953 och i Polen och Ungern 1956 var enligt min mening en följd av en tvivelaktig nationell politik. Jag var i Budapest torsdagen den 25 oktober 1956 när den ”nationella revolutionens seger” proklamerades och glömmet inte så lätt den dagen.

Utvecklingen spränger med jämna mellanrum teorins ramar och framtvingar teoriernas anpassning till verkligheten. Det är vanlig enkel dialektik. Just nu är vi vittnen till nya fenomen.

Skall Kuba räknas bland de socialistiska länderna eller inte? Frågan har inte besvarats entydigt jakande från kommunistisk sida. Därför att kommunistiska partiet spelade en så jämförelsevis liten roll i omvälvningen, förmodar jag.

Och vad anser vi om den demokratiska folkrepubliken som proklamerats i Algeriet? Framtiden får utvisa om Ben Bella menar allvar med den ekonomiska sidan av revolutionen, javisst. Vår osäkerhet och vägran till klart ställningstagande är jämförbar med de kommunistiska partiernas - inklusive Kubas kommunistiska partis - tveksamma attityd gentemot Fidel Castro för några år sedan.

Orsaken är kanske att en av våra teoretiska grundpelare, att den socialistiska revolutionen måste ledas av ett marxistiskt-leninistiskt parti, börjar sväva i luften: Vilka är de verkliga marxisterna? Våra traditionella kamrater, på Kuba och i Algeriet, visade sig oförmögna att anpassa teorierna till den reella situationen, med andra ord till Sierra Maestras och Kabyliens berg.

De trodde bara inte att det var möjligt! De var oförmögna att fatta att varje revolution är genuint ny, specifik och nationellt säregen. Den nya revolutionen passade inte in i det mönster de traditionella revolutionärernas tankebanor kretsade runt dessa revolutionärer med kommunistisk partibeteckning som trodde de hade monopol på revolutionen och på socialismen.

Det är möjligen fräckt eller något ännu värre att säga detta. Men faktum kvarstår. Blir Algeriet socialistiskt så är det knappast kommunistiska partiets förtjänst. För det är väl ändå inte så att den socialistiska familjen börjar få oäkta barn som den inte vill kännas vid?

En detalj ur minnet. Under den stora strejken i de belgiska koldistrikten 1959 valde gruvarbetarna kommittéer att leda och samordna aktionerna. Kommittéerna hade omfattande fullmakter. De var embryon till- folkmakt, till sovjeter. Allting återgick dock till den borgerliga ordningen efter några dagar.

Det anmärkningsvärda i alla städer och samhällen var att inga representanter, varken för Belgiens socialdemokratiska eller kommunistiska parti, valdes till kommittéerna. Orsaken har av någon anledning aldrig analyserats, åtminstone inte offentligt, mig veterligt.

Jag har dragit in dessa händelser från det internationella planet för att antyda att SKP möjligen haltar både i frågan om nationen och ifråga om den svenska verkligheten.

Låt mig ta ett enda konkret exempel: Är det inte en belastning för oss att unga svenska kommunister studerar Sveriges väg till socialismen – i Bad Doberan i TDR? Detta är kanske ingen stor fråga. Men det råder inget tvivel om att Sveriges arbetare har större förtroende för Brunnsvik, eftersom det ligger i Sverige.

Det bör påpekas att SKP idag står på fastare nationell grund och har mer kontakt med vårt lands reella verklighet än tidigare. En sak är jag hundraprocentigt övertygad om: Får de sekteristiska krafterna på nytt övervikt inom SKP då har SKP spelat ut sin roll i vårt lands utveckling. Vilket inte är ensbetydande med att Sverige kommer att ägas av 15 familjer i all evighet.

Anton Strand: Några synpunkter till den ideologiska debatten

Ny Dag 11/9 -63

[Anton Strand (1905-) var Moskva-skolad SKP-ombudsman som från 1950 hade som huvuduppgift att arbeta med *Svenska Fredskommittén* (som dess sekreterare). Lämnade senare (1968) kommunistpartiet och blev socialdemokrat.

Böcker: *Därför tror jag inte på C. H. Hermansson* (1966) och *Röd front. En debattbok om de svenska kommunisternas program och praktiska politik* (1967).

Den följande artikeln handlar främst om den sino-sovjetiska konflikten, fast innehåller även andra element vilket skribentens senare ställningstaganden ger vid handen]

I några artiklar har Karl Staf ställt frågan om att det kommunistiska partiet borde göra ett klart ställningstagande till förmån för den ena och mot den andra parten i den pågående internationella ideologiska debatten inom vår rörelse. Han krävde, att man borde "... ge partimedlemmarna vägledning i diskussionen". En sak som vi, menar han, "inte kan fylla genom att inta en s.k. objektiv eller än värre neutral hållning".

Om nu allting är så till den grad klart för Staf, att t.o.m. "objektivitet" vid bedömningen är av ondo, så är det väl inte alldeles säkert att alla andra tar lika lättsinnigt på saken. I varje fall hoppas jag det. Som jag ser det finns det en blandning av klara och oklara saker i de aktuella meningsskiljaktigheterna. Till detta kommer sedan att sättet att handlägga och diskutera dem sannerligen inte bidrar till att skapa klarhet. För det första har de rysk-kinesiska motsättningarna förelegat under minst 3 års tid utan att vi vanliga dödliga blivit informerade om vad det egentligen gällde. Våra informationer bestod i att vi förstått att inte allt stod rätt till genom de nålsting som växelvis riktats mot albaner och jugoslaver. Det är först under de allra senaste veckornas öppna brevskrivning och ömsesidigt fräna angrepp i regeringsdeklarationer som vi fått riktig klart oss hur ytterligt allvarliga motsättningarna egentligen är. Det finns verkligen anledning till frågor och eftertanke innan man tar ställning till många av de saker som nu plockats fram i rampljuset.

Till grund för stridigheterna ligger 1957 års internationella partideklaration och 1969 års uttalande, som utgör generallinjen – programmet för den internationella kommunistiska rörelsens politik. Bägge parter vidhåller i sina öppna brev att dessa dokument är riktiga och bör följas. I SUKP:s brev heter det: "Allt detta visar, att den kommunistiska världsrörelsens generallinje fastställdes riktigt i deklARATIONEN 1960", KKP säger: "Låt oss enas på basis av 1957 års deklARATION och 1960 års uttalande". Om man menade vad man säger så borde det inte vara särskilt svårt att återställa enheten i leden. Men av någon outgrundlig anledning följs inte de "riktiga" deklARATIONERNA av någon. I stället anklagar KKP ryssarna för att vilja ersätta dem med sitt " eget program", att ha förfallit till stormaktschauvinism, att det finns en "taktpinne" som bestämmer allt o.s.v. I SUKP:s anklagelser heter det: "De kinesiska ledarna undergräver sammanhållningen inte bara i det socialistiska lägret, utan i hela den kommunistiska världsrörelsen", att kineserna "otillbörligt blandar sig i andra folks och partiers inre angelägenheter" o.s.v.

Här skulle jag bara vilja fråga vederbörande: Förutsätter inte allt samarbete – i smått som stort att man lägger sig i varandras angelägenheter? Om nu kineserna inte tror på att det italienska partiets politiska program med "strukture reformer" leder till socialism så måste de väl ha rätten att fram-

föra den synpunkten även om de är ofina nog att också anse, att det är Karl Kautskys och E. Bernsteins socialistiska visdom i ny kapprock. Om någon, som många gjort, uttryckt skepticism om kinesernas ”Stora språng” och ”Folkkommunerna” så är det samma sak. Att kalla sådant för otillbörlig inblandning har inte med vettig politisk diskussion att göra.

De dokument, som man säger vara enig om, inrymmer ju möjligheterna av både en fredlig och en icke fredlig väg till socialismen. Varje land kan gå den väg som passar det. Vad vårt parti beträffar, så har vi ju långt innan denna debatt började deklarerat oss vara för den fredliga vägen till socialism. Se partiprogrammet! Det får förlåtas mig, men jag tycker det verkar vara en strid med väderkvarnar.

Det har gjorts stort nummer i debatten av den kinesiska delegationens uppträdande vid en fredskonferens i Stockholm. Jag deltog själv i den och jag delar inte den uppfattning som kineserna framförde. Jag tycker också att det var i högsta grad olämpligt att demonstrera som den kinesiska delegationen gjorde. Det beklagliga är emellertid att det kinesiska beteendemönstret har spritt sig också till andra. Det har blivit en otrevlig vana att marschera ut från konferenser och kongresser så fort en kines skall tala. Det skedde i Berlin, Tokio och Moskva, där den italienska kvinnodelegationen stod för utmarschen. Med sådana metoder kommer man inte tillrätta med några problem och meningsmotsättningar. Finna det någon som tror att provstoppsavtalet skulle varit ett faktum i dag om sådana förhandlingsmetoder använts?

När det gäller frågan om provstoppsavtalet så är jag i alla delar oense med KKP:s värdering. Jag kan inte hitta ett enda skäl för att man skulle ha rätt att sätta stämpeln ”förräderi mot arbetarklassen och folket” på den, som Kinesiska folkrepubliken regering gör. Jag ansluter mig helt till den deklARATION som gjorts av de nordiska partierna. Naturligtvis är det olustigt att årtionden av kamp, där också vännerna i KKP varit med, slutar med en så djupt divergerande uppfattning om avtalets innebörd och betydelse. Men att i denna ömtåliga situation därför i stället för sakliga argument, som det finns gott om, påstå att de önskar ett atomkrig och vill genomföra socialism till priset av många hundra miljoner människors liv är en minst lika grov anklagelse som den kinesiska om förräderi. I deklARATIONEN av Sovjetunionens regering, utsänd av APN den 21 augusti, tolkas den kinesiska ståndpunkten så här: ”Även om halva mänskligheten går under, om trehundra miljoner kineser dör, så gör det ingenting ...”.

Det är en mycket godtycklig och helt oriktig tolkning av vad kineserna verkligen sagt. Om man citerar hela det stycke där några lösryckta ord plockats ut, så lyder det så här:

”... om de amerikanska och andra imperialisterna vägrar att sluta ett avtal om förbud mot atom- och kärnvapen och skulle våga, att i strid med mänsklighetens vilja utlösa ett atom- och kärnvapenkrig, kommer resultatet endast att bli att dessa, av världens folk inringade monster snabbt går sin undergång till mötes, men ingalunda någon så kallad förintelse av mänskligheten. Vi kämpar beständigt emot imperialisternas strävan att utlösa brottsliga krig därför att imperialistiska krig skulle avtvinga folket i olika länder (däribland också folket i Förenta staterna och andra imperialistiska länder) oerhörda offer. Men skulle imperialisterna påtvinga folket i olika länder dylika offer, så tror vi att, precis som erfarenheterna av de ryska och kinesiska revolutionerna visar, dessa offer kommer att återgäldas. På imperialismens ruiner skulle det segrande folket snabbt skapa ert civilisation, tusen gånger högre än det kapitalistiska systemet, och en i sanning härlig framtid för sig själva”. (Citatet hämtat ur en på svenska av Kinesiska folkrepubliken ambassad utgiven bok med titeln ”Några av Leninismens viktiga problem i världen av i dag”, sid 96.)

Detta är en farlig underskattning av atombomben, men jag kan å andra sidan inte hitta någon täckning för de upprepade påståendena, att man ”önskar ett atomkrig” eller ett ”300 miljoner kinesers atomdöd skulle vara dem likgiltiga”. Om avsikten är att utstöta och isolera kineserna så

kan det kanske vara lämpligt att tolka det så. Vill man däremot uppnå motsatsen bör man rimligtvis inte tillspetsa och feltolka mer eller mindre medvetet,

Till vår stora förfäran har vi genom parti- och regeringsdeklarationerna från såväl ryssar som kineser blivit informerade om, att mycket allvarliga och säkerligen ödesdigra ekonomiska och handelspolitiska repressalieåtgärder vidtagits i anslutning till det pågående meningsutbytet I SUKP:s öppna brev säges det:

”På initiativ av Kinesiska folkrepublikens regering har Kinas handel med Sovjetunionen skurits ned med nästan 67 % under de senaste tre åren”.

I KKP:s brev heter det:

”Utan hänsyn till internationell praxis bröt man trolöst och ensidigt avtal och kontrakt, som ingåtts med ett broderland”. Avsikten var, säger man ”att utöva ekonomisk och politisk påtryckning på Kina”.

Vem har rätt? Det rör sig här om statshemligheter, icke officiella handlingar. Om Staf och andra vill att vi skall ta ställning får de också se till att papperen kommer på bordet. Det enda man kan få fram av brevväxlingen är, att någon av parterna ljuger. Men vilken av dem? Dessutom rör det sig inte om ideologisk debatt, där vi kan ta ställning, utan om de inbördes relationerna mellan två socialistiska stormakter. Om hur dessa relationer bör skötas yttrade N. S. Chrusjtjov i sitt tal på Tysklands socialistiska enhetspartis 6:e kongress några mycket tänkvärda och bra ord när han sa:

”Det finns ingen mer komplicerad fråga än de inbördes relationerna mellan nationerna. Sekler och årtusenden av utsugarklassens herravälde har resulterat i så mycket misstro, så mycket tvedräkt, så mycket hat och intolerans, så mycket sorg och oförrätter i dessa relationer, att det krävs i sanning titaniska ansträngningar för att steg för steg, tålmodigt och ihärdigt nysta upp den härva, som relationerna mellan nationerna utgör, och främja ett närmande mellan folken till en enda broderlig familj...” (APN 16/1 1963)

Följer man dessa kloka anvisningar kommer säkerligen fel och misstag att kunna rättas till på samma sätt som nu sker med många av felen och misstagen i det förflutna. Skulle detta inte lyckas gör politiken för fredlig samexistens harakiri. Om jag har förstått den fredliga samlevnaden rätt så bör den väl också innefatta de 700 miljonerna kineser. Det är ett av skälen till att jag inte är överens med kamrat Staf. Jag vänder mig också mot att vi skulle göra ett allmänt och schematiskt ställningstagande för eller mot ryssar och kineser och t.o.m. bortse från objektiva fakta passande våra egna förhållanden. Tvärtom, måste vi i den mån det inte redan skett objektivt och sakligt ta ställning för det som vi anser sammanfaller med och gagnar vår väg till socialism. Slutligen bör vi också förbehålla oss rätten, att vända oss mot sådana företeelser som skadar vår rörelse.

Sture Källberg: Ideologi och ekonomi

Ny Dag 18/9 1963

Den ”eviga och obrytbara” vänskapen – så ofta proklamerad både i Peking och Moskva – antar för närvarande lite säregna former. Är det ”den nya människan” som just nu visar sig? I så fall liknar hon i betänklig grad den gamla. Eller är det bara kapitalistiska kvarlevor som manifesterar sig?

Personligen misstänker jag att tvisten Moskva–Peking inte bara bottnar i ideologiska meningskillnader.

Om jag fattat saken rätt så måste man alltid söka en materiell kärna bakom alla rökridåer. Hagberg skrev i sin artikel 9 sept.: ”Så har enbart Kina fått hälften av sina stålverk genom Sovjetunionen. Det har med Sovjetunionens hjälp skapat 198 industriföretag med modernaste

utrustning, det förfogar av samma anledning över mäktiga industrigrenar för framställning av bilar, traktorer och flygmaskiner och fortfarande hjälper Sovjetunionen Kina med byggandet av 88 moderna industrianläggningar.”

Dessa företag har utan tvekan varit av avgörande betydelse för det kinesiska Industrialiseringsprogrammet. För att få en klarare bild av den kinesiska situationen vill jag dock nämna att enligt de statistiska uppgifter jag under ett par år lyckats plocka fram ur vitt skilda källor är Kinas industriproduktion i dag per capita något mindre än den i Tsarryssland 1913. Gapet mellan rika och fattiga länder i det socialistiska lägret är lika stort som i det kapitalistiska. Och gapet vidgas med samma snabbhet, vad jag förstår. Jag anser att detta faktum till syvende og sist har en hel del att göra med den sovjetisk-kinesiska konflikten.

Jag är inte expert på ekonomi. Den fråga jag som amatör ställer är: Hur skall den ekonomiska klyftan mellan olika socialistiska länder överbryggas? När skall åtgärder vidtas som hejdar den nuvarande snabba utvecklingen mot allt större ekonomiska klyftor mellan agrara och industrialiserade socialistiska länder, materiella klyftor som oundvikligen måste leda till politisk spänning. Jag anser det inte orealistiskt att ställa dessa frågor, jag är tvärtom övertygad om att majoriteten av världsbefolkningen, de fattiga med andra ord, är mycket mer intresserade av konkreta svar i dessa sammanhang än av teorierna om hur en framtida utveckling kan komma att gestalta sig.

En sak jag vill påpeka för perspektivets skull är att 200 industriföretag i Kina, som bar 700 miljoner människor, proportionellt motsvarar 2 företag i ett land som Sverige.

Enligt en uppgift återgiven i *Neues Deutschland* 23 okt. 1961 hade Sovjetunionen sedan andra världskriget levererat 1.000 industriföretag till andra socialistiska länder, därav 290 till Kina. Utgår man från att företagen var av någorlunda samma storlek kommer man fram till att det går 2,4 miljoner människor på varje sådant företag i Kina mot 0,2 miljoner i övriga socialistiska länder (710 företag och en befolkning på sammanlagt 150 miljoner). Proportionerna är 1 till 12.

Det är förmodligen ingen slump som avgjort fördelningen, kreditgivning utomlands är nog alltid medveten och välplanerad nationell politik. Jag avser inte att ta upp moraliska frågeställningar i sammanhanget utan söker bara att efter förmåga lägga några av papperen på bordet. Uppgifterna bör, för perspektivets skull, ställas i relation till att Kinas industri proportionellt sett befinner sig mycket ner i sin linda än övriga socialistiska länders.

Vad ”mäktiga industrigrenar för framställning av bilar, traktorer och flygmaskiner” angår, så måste jag tillstå att jag under vistelsen i Kina såg mycket få lastbilar av kinesisk tillverkning och nästan inga personbilar och inga bussar: Kinas största traktorfabrik har jag besökt. Den opererade under trycket av stora svårigheter. Fabriken var planerad för en produktion av 15.000 traktorer per år men den reella produktionen omfattade bara 8.000. Siffrorna avser standardenheter om 15 hkr, traktorerna som tillverkades var på 54 hkr, dvs. antalet var i verkligheten 2.200. Enligt vad jag kunnat räkna ut på grundval av hopskrapat siffermaterial har Sverige totalt tre gånger så många traktorer som Kina. Den svenska lantbruksbefolkningen omfattar cirka 1 miljon människor, den kinesiska 530 miljoner.

Den kinesiska flygplansproduktionen vet jag föga om och kan därför inte uttala mig. Det är möjligt att den är en mäktig industrigren.

Vad Kinas nya stålverk angår så har jag bara sett det i Wuhan. Det arbetar långt under sin projekterade kapacitet på grund av att vitala delar av anläggningen aldrig levererats. Valsverkets utbyggnad slutade när den sovjetisk-kinesiska diskussionen började. Det stål som tillverkas transporterar f. n. i pråmar till Shanghaj för valsning.

Vida allvarligare än dessa och andra industrianläggningars öde anser jag handelspolitiken vara. Varuutbytet socialistiska länder emellan är nästan helt och hållet baserat på världsmarknadspriser. Det är ju ingalunda så att exempelvis Kina "fått" stålverk från Sovjetunionen. De har köpts på kredit att betalas till fullo och med ränta. Betalningen verkställs med, i huvudsak, olika jordbruksprodukter, Kina är ett agrarland.

Skillnaden mellan industriprodukternas och agrarprodukternas världsmarknadspriser är enorm. Det kostar en årsinkomst, dvs. värdet av ett års arbete grovt räknat, att köpa en bil eller traktor i ett industriland. Det kostar ungefär hälften att producera en. Det kostar flera hundra människors arbete under ett år för Kina eller något annat agrarland att importera en.

Världsmarknadspriserna dikteras av industriländerna eftersom de är ekonomiskt starkare. Det kallas ekonomiska realiteter. Utsugningen av de fattiga länderna, agrarländerna, fortsätter och den skärps efterhand som råvarupriserna sjunker och de har sjunkit katastrofalt de senaste åren.

Jag vet utmärkt väl att självständiga stater är suveräna, sköter sina egna angelägenheter; är hänvisade till sig själva att lösa sina problem. Men om de ekonomiska relationerna mellan socialistiska stater på olika utvecklingsnivå även i fortsättningen skall vara baserade på "ekonomiska realiteter", på "världsmarknadspriser", i själva verket på kapitalistiska principer i stället för på socialistiska, då har den avskaffade privata egendomsrätten och utsugningen bara ersatts med nationell privat egendomsrätt och den ena nationens utsugning av den andra.

Man behöver inte vara exceptionellt klarsynt för att kunna se konturerna av en klasskamp i världsskala mellan rika och fattiga länder. Jag tror det krävs materiella åtgärder i stället för fromma förmodanden i likhet med dem Hilding Hagberg presterar om det socialistiska lägre enhet skall kunna bevaras.

I annat fall kommer det att definitivt klyvas. Konsekvenserna kommer att bli omfattande.

C-H Hermansson: Om det djupt tragiska och det djupt nödvändiga

Ny Dag 25/9 1963

De kommunistiska partiernas medlemmar har under de senaste åren gjort några mycket bistra erfarenheter. Först fick de lära sig, att förstatligande av produktionsmedlen och upprättandet av socialistiska produktionsförhållanden icke var tillräckligt för att garantera en socialistisk demokrati i ett socialistiskt land och att som ledare för ett kommunistiskt parti kunde utvecklas en tyrann, som brutalt likviderade partikamrater och i hägn av sin maktställning under många år skadade socialismens sak.

Nu lär de sig ännu en bitter läxa. Upprättandet av arbetarmakt och socialism garanterar icke automatiskt att förhållandet mellan staterna blir harmoniskt och utmärks av ett förtroendefullt samarbete. Även mellan socialistiska stater kan finnas konflikthanledningar, som tar sig drastiska uttryck.

Spänningen och motsättningarna mellan Sovjetunionen och Kinesiska folkrepubliken framträder undan för undan allt starkare. Det handlar inte endast om intermezzon som påminner om forna dagars byslagsmål eller om beväringar på permissionsresa. Vida värre är de anklagelser som från bägge håll reses för förräderi mot socialismens sak och de nationalistiska tendenser, som alltmer framträder.

Det behöver inte särskilt understrykas, hur djupt tragisk vi finner denna utveckling vara. Enheten

inom det socialistiska lägret har varit en avgörande faktor i kampen för att bevara världsfreden. Nu redovisar Sovjetunionen och Kinesiska folkrepubliken vitt skilda ståndpunkter till avgörande internationella frågor. En enhetlig politik för det socialistiska lägret existerar inte längre. Detta försvagar avsevärt fredskrafterna.

Sveriges kommunistiska parti kan i nuvarande svåra läge inte göra något nämnvärt såsom bidrag till att söka minska motsättningarna och återställa enheten på det internationella planet. Det har tidigare föreslagits att parterna skall mötas och söka komma till samförstånd. Konferensen i somras mellan Sovjetunionens och Kinas kommunistiska partier gav dock inget bidrag till enheten.

Det djupt nödvändiga är att denna beklagliga utveckling icke får förlama kommunistiska partiets insatser för de viktiga frågor som nu står inför den svenska arbetarklassen och det svenska folket. Om de svenska kommunisternas ståndpunkter till frågorna om fredlig samlevnad, fredlig tävlan och fredlig övergång till socialismen råder det ingen som helst tvekan. Partiprogram och andra kongressdokument talar här sitt tydliga språk. Det betyder inte att dessa frågor ej behöver diskuteras och analyseras. Nya moment kommer ständigt till och frågeställningarna måste alltid ytterligare preciseras och belysas.

Avgörande är emellertid de insatser som kommunistiska partiet på denna grundval förmår göra i den konkreta, dagliga kampen för fredens sak, för utveckling av demokratin, för de arbetandes levnadsstandard och trygghet, för socialismens seger.

Ännu återstår att vinna de avgörande slagen i den svenska arbetarrörelsens kamp för de ideal, som den hittills hållit högt alltsedan pionjärernas dagar. Striden har visat sig svårare och mera komplicerad än många trodde. Den sociala revolutionen går inte alltid fram längs breda och släta vägar, dess marsch går oftast i obanad terräng och präglas med nödvändighet av både framryckningar och reträtter.

Ett överslag visar emellertid att den tillryggalagda vägsträckan redan är avsevärd. Det gäller att inte tappa orienteringen när bergstopparna plötsligt börjar röra på sig. Vägen till målet kan vara kortare än vi stundom tror.

Sture Källberg: Bli salig på din tro

Ur *Ny Dag* 1/10 1963

I en artikel 18 sept., rubricerad: Ideologi och ekonomi, skrev jag att gapet mellan rika och fattiga länder i det socialistiska lägret är lika stort som i det kapitalistiska och att detta gap vidgas med samma snabbhet. Jag skrev att det krävs materiella åtgärder om inte det socialistiska lägret skall klyvas definitivt i en industrialiserad och agrar del.

I försiktig polemik mot mina tankegångar framhåller Sven Henricson (21 sept.) hur Sovjetunionens folk arbetat sig upp ur ekonomiskt underläge till, snart, världens största industrimakt, i stånd till att lämna andra ekonomisk hjälp. Henricsons tes är, att det finns en världsomspännande socialistisk strategi och att olika fenomen kan förklaras utifrån den. Först skall fredskrafterna segra, ”sedan öppnas ett svindlande perspektiv”.

Jag föredrar att hålla mig i nuet och på jorden. Jag tror inte på storken. Varför skall man alltid ta för givet att alla beslut som fattas i socialistiska huvudstäder är geniala?

Vad den ekonomiska hjälpen angår, så är jag skeptisk mot själva uttrycket ”hjälp”. Det luktar filantropi. Man borde kunna tala om rättigheter och skyldigheter i stället, i den socialistiska

gemenskap som så ofta proklamerats. Denna gemenskap fungerar dåligt i verkligheten, tyvärr. I Kina och Vietnam består miljoner människors dagliga arbete i att vara dragare i brist på dragdjur och motorer. I Tjeckoslovakien och TDR tillverkas samtidigt bilar för privatbruk i ganska stor skala.

Någon strategi för att minska detta gap mellan rika och fattiga socialistiska länder har jag aldrig träffat på. Det är inte av känslomässiga grunder jag envisas med att redovisa dessa fakta. Huvudargumentet för den fredliga samexistensen är ju, att det socialistiska lägets ekonomiska expansion möjliggör fredlig samexistens. Jag är ur stånd att fatta varför man då inte satsar på en snabb ekonomisk expansion. Om industriell uppgång i den ena tredjedelen av det socialistiska läget motsvaras av industriell nedgång i de andra två tredjedelarna, då blir det svårt att övertyga motståndarna om argumentets giltighet. Det blir i varje fall svårt att övertyga Kennedy.

I en insändare, publicerad samma dag och på samma sida som Henricsons artikel, ger "Leninist" luft åt sin moraliska indignation över de kinesiska kamraternas dumheter, uttryckta i parollerna om språnget och folkkommunerna. De sovjetiska experterna varnade därför, men kineserna var ohörsamma. Det är kort sagt, kineser som bestämmer i Kina.

"Leninist" är väl bevandrad i kinesisk industristatistik och bevisar i klara siffror den nedgång jag just refererat till.

Varför kallar du dig "Leninist" förresten? Mig veterligt var det Stalin som myntade detta uttryck. Lenin talade om marxister. Hör du till dem som med vemod ser tillbaka på den tid då auktoriteternas kompetens inte ifrågasattes?

De skriver att Sverige producerar cirka 3 miljoner ton stål årligen och att Kina redan efter ett årtiondes industrialisering *kan* producera 20 miljoner ton. Att Kinas stålproduktion f. n. bara är 10 miljoner ton beror väl på att kineserna inte vill mer än hälften av vad dom kan. För perspektivets skull vill jag dock framhålla att 3 miljoner ton i Sverige, uträknat per capita, motsvaras av 300 miljoner ton i Kina. De 15.000 bilar, som enligt din statistik producerades i Kina 1962, motsvarar 150 bilar i Sverige.

Du skriver att kinesiska regeringen tvingats sända ut 25 miljoner människor från städerna till landsbygden. Är det en kinesisk uppgift? Jag har bara läst något liknande i amerikansk press. Där hävdade man att det rörde sig om 18 miljoner.

"Det gamla Tsarrysland kunde 1913 producera cirka 4 miljoner ton järn. Och stålprodukter och ännu efter andra femårsplanen – alltså 20 år efter Oktoberrevolutionen! – nådde Sovjetunionen inte de 18 miljoner ton som Kina nådde 1960."

För perspektivets skull måste jag påpeka att Tsarryslands befolkning 1913 var cirka en femtedel av Kinas befolkning 1960. Du bevisar med andra ord precis vad jag framhöll i min artikel 18 sept., att Kinas industriproduktion i dag per capita är något mindre än den i Tsarrysland 1913, Vad stålproduktionen angår är den bara hälften så stor.

Du skriver att min artikel utformats i "tydlig prokinesisk anda". Är det något fult? I samma mening kommer du underfund med att mina slutsatser är kränkande för kineserna.

Du får gärna för mig bli salig på din tro att allting kommer att ordna sig till det bästa, men jag är inte troende utan föredrar att hålla mig till verkligheten. Analysera av verkligheten är mer fruktbara än tro på en verklighet som inte existerar.

Det är ju analyser som behövs. Men varken di eller Henricson tar upp det centrala i min artikel, det växande gapet mellan rika och fattiga socialistiska länder och de principer för handelspoli-

tiken som bidrar till att öka detta gap. Mina tankegångar i ämnet var utformade när den ”eviga och obrytbara vänskapen” ännu proklamerades både i Peking och Moskva, innan någon var pro eller anti.

Som helhet uppfattar jag diskussionen positivt, med reservation för de bottenrekord i argumentation som både Moskva och Peking lyckats prestera ibland. Det främsta resultatet hittills av denna strid är att den gamla, stalinistiska strukturen i relationerna mellan starkare och svagare partier brutits sönder. Om man tar konsekvenserna av denna nya situation så behöver inte SKP i nästa val stå till svars varken för lägren eller muren eller något ännu värre.

Hösten 1956 hörde jag en polsk fabel:

Det var en gång en skola och den gamle rektorn hade just dött. Lärarna var samlade till kollegium för att besluta om en ny multiplikationstabell. I den gamla tabellen stod det att två gånger två är sju. Efter långa diskussioner beslutades man att det skulle stå att två gånger två är sex. Ungarna reagerade olika. Flertalet skrev slött och ointresserat att två gånger två är sex. Det fanns några stycken som började skriva att två gånger två är fem, två gånger två är fyra, två gånger två är tre, t.o.m. att två gånger två är två. Det fanns också några rackarungar som klottrade på dassväggen: två gånger två är fyra, ha, ha, ha, två gånger två är fyra. Men deras klotter väckte ingen uppmärksamhet för det var vad alla ungarna vetat hela tiden.

Harald Rubinstein: Lik i garderoben ⁹

Ur *Ny Dag* 15/10 1963

[Harald Rubinstein (1920-2007), medlem av SKP:s Centralkommitté. Mest kända bok: [Klasserna och demokratin](#) (1948 och 1955)]

Enligt rekommendation bör inläggen i kongressdiskussionen vara korta och konkreta. Ja, det går att skriva kort och konkret till den ena eller andra punkten i partiets bostadspolitik, jordbrukspolitik, sjukvårdspolitik osv. Men läget är nu sådant, att Kommunistiska partiet skulle kunna täcka hela det politiska fältet med goda program – program som kanske ord för ord skulle godkännas av svenska folkets flertal – utan att därför partiets inflytande väsentligt skulle växa. Inte ens om en god dagspolitisk linje kombineras med parlamentarisk aktivitet är – sådan situationen nu blivit – någon framgång säkrad. (Det vitsordas av praktiskt taget alla, som följer den stockholmska kommunalpolitiken, att den kommunistiska stadsfullmäktigegruppen bedriver en skicklig och omdömesgill kommunalpolitik. Detta har synbarligen icke kunnat bromsa partiets tillbakagång även i huvudstaden.) Är det den antikommunistiska propagandan som avhåller folk från att i anledning av goda kommunistiska förslag bli kommunister eller i vart fall kommunistiska väljare? Knappast. Den antikommunistiska propagandan, som självklart spelar en roll, har sällan varit så stillsam som på senare år, och Centralkommittén har ju också noterat det kamratliga förhållandet emellan kommunister och människor av annan uppfattning.

Är det då helt oförklarligt att Kommunistiska partiet av så många människor kommit att betraktas som ett parti, vilket visserligen både kan ha utmärkta förslag och hedervärda medlemmar, men likafullt är ett parti som det inte går att ge sin anslutning?

Den bedömningen av partiet är enligt min mening varken oförklarlig eller helt oförtjänt. Kommunistiska partiet har under efterkrigstiden alltför ofta genom tiganden, svammel och svar av typen goddag – yxskaft sökt komma ifrån obehagliga frågeställningar. Och det handlar här inte

⁹ I *Ny Dag* publicerades inte artikeln under författarens namn, utan under pseudonymen ”R”

endast och inte huvudsakligen om preciserade frågor, som av politiskt oliktankande formuleras över kaffekoppen eller i radion, TV och tidningar, utan om problem, som – oftast kanske i oklar och konturlös form – gör sig påmind inom förmodligen varje kommunistisk väljare.

Då partiet inte tillräckligt allvarligt och samvetsgrant formulerat dessa problem och gripit sig an med deras lösning, har många människor funnit en privat ”lösning”. De har slutat med att rösta kommunistiskt och de har även, utan större åthävor och inte fientliga utan besvikna, dragit sig bort från partiet.

Under Stalins tid var det för många kommunister och likatänkande såtillvida lätt som att en allmän förvisning om det nödvändiga och förnuftiga i vad som gjordes och sades från ledande håll i Sovjetunionen alltför ofta fick fylla ut springorna emellan kunskapens byggstenar. Inte desto mindre borde redan under denna tid, före avslöjandena om de statliga övergreppen, vissa tvivel på att allt stod rätt till ha bitit sig fast hos många, som i övrigt både hyste beundran för uppbyggnadsverket och djup tacksamhet för Sovjetunionens insats i krossandet av nazismen. Samma tvivel bör ha gällt företeelser i folkdemokratierna. Den som exempelvis aldrig tvivlade på riktigheten av anklagelserna mot Slánský och alla hans medanklagade, den som aldrig inom sig reagerade emot denna till såväl innehåll som form vederstyggliga rättegång – den har förvisso ingen särskilt misstänksam läggning. Men vi andra, som visserligen inte klart insåg, men i det ovannämnda exemplet och i en rad likartade och besläktade fall ”hade skäligen anledning antaga att brott förelåg” – från iscensättarnas sida – vi må förstå, att hos ett stort antal människor förtroendet för Kommunistiska partiet fick svåra törnar genom partiets sätt att behandla det komplex av tilldragelser och företeelser varom här är fråga.

Efter ”avslöjandena om Stalin” (skrivaren ber om överseende för det otillräckliga förenklade uttrycket) smulades trons murbruk sönder, och byggstenarna rubbades avsevärt ur sitt gamla läge. Men Kommunistiska partiet begagnade inte tillfället att söka göra en analys av förändringarna. Inte heller företogs en samvetsgrann, positivt inriktad självkritik. Hade det inte varit befogat att någorlunda grundligt pröva frågan i vilka avseenden vi hela tiden haft rätt och i vilka avseenden vi måste lära om? Hade inte vårt kritiska sinne varit grumlat, vår vetenskapliga metod bristfällig och anspråken på oss själva väl små, då vi – jag upprepar att resonemanget främst gäller efterkrigstiden – inte anat att något var allvarligt på tok i socialismens länder, detta sagt utan att i minsta mån blunda för de imponerande framgångarna på olika områden i dessa länder?

När partiet äntligen fick hjälp med att veta, så sades strängt taget bara vad som bedömdes som absolut ofrånkomligt. Hela problemkomplex sopades raskt in under mattkanten, diverse lik låstes in i garderoben och personkulten fördömdes i vederbörlig ordning. Nu skulle säkert allt vara bra igen!

Nej, allt var inte bra, och det märktes på olika sätt. Vid TV- och radioprogram, där Kommunistiska partiets representant ställdes inför allehanda frågor, oftast med motiv från utlandet, blev inte sällan svarandeparten besvärad. Soporna under mattkanten och garderobens dystra innanmäte var hela tiden närvarande, helt självklart eftersom partiet inte ens inför sig självt klagjort vad som skulle bort. Och denna situation i TV- och radioprogram var på sitt sätt en projicering utåt av den kluvenhet och osäkerhet, som uppenbarligen återfinns inom medlemmar och väljare, nuvarande och före detta.

Tidigare framgångar för Kommunistiska partiet har berott inte endast därpå, att många betraktat det som en företrädare för arbetarklassens och många andra gruppers intressen, utan också därpå, att så många sett en moralisk kraft i partiet, en orädd avslöjare av vrånghet och orättfärdighet. Det är i detta senare avseende, givetvis oupplösligt förbundet med det tidigare momentet, som partiet

tappat så mycket. Och uppkommen brist på detta konto kan inte täckas genom insättande av aldrig så goda dagspolitiska program.

Skulle inte Kommunistiska partiet ha stått sig bättre, om partiet efter avslöjandena om Stalin, när det tydligen var omöjligt före, hade sökt göra en granskning av de problem, som bevisligen kan uppstå under socialismen, och vilka på det vitalaste berör människorna? Att socialismen i väsentliga avseenden innebär en utvidgning av demokratin har inte blivit något falskt påstående, eftersom storfinansens makt, grundad inte på folkets vilja utan på ekonomiska resurser, bortfaller. Men uppenbarligen kan även under socialismen faror föreligga för demokratin; vilka vägar skall vi då gå för att eliminera dessa faror? En planerad ekonomi är otvivelaktigt ett framsteg, men planmässighet rymmer risker för maktfullkomlighet hos de högsta organen och även stor risk för ytterligare byråkratisering. Det bör finnas metoder för att tillvarata de positiva och neutralisera riskerna, men är det inte ett obetydligt, för att inte säga obefintligt, intresse Kommunistiska partiet visat dessa och besläktade problem? Har partiet ens givit intryck av att ha ögonen öppna på problemen?

Vi får ganska ofta, exempelvis i G.J.:s vinkel i denna tidning, läsa om tryckfrihetens begränsning även i ett borgerligt demokratiskt land, där de ekonomiska resursernas ojämna fördelning innebär helt olikartade möjligheter för skilda grupper att någorlunda effektivt få ut det tryckta ordet till allmänheten. Påpekandena är sakligt riktiga och välmotiverade. Men skulle vi inte också någon gång ha anledning fundera över hur tryckfriheten i ett socialistiskt land bör fungera? Är det inte sannolikt, att Molotov gärna skulle ha medarbetat med en insändare i Pravda eller någon annan tidning tillbelysande av sin ståndpunkt? Finns det inte skäl förmoda, att nobelpristagaren Pasternak eller någon vän till denna hade önskat tillbakavisa de grovheter, som den åldrade författaren utsattes för? Skulle inte måhända någon av de konstnärer, vilka av regeringschefen antyddes måla med åsnesvans istället för med pensel, ha velat sparka tillbaka?

Den läsare som på detta stadium börjar misstänka, att artikeln skall utmynna i en rekommendation att söka vinna framgång genom att kritisera Sovjetunionen och andra socialistiska länder, förhastar sig. Visserligen bör inget ämne vara tabu för ett kommunistiskt parti, inte heller företeelser i socialistiska länder. Men viktigare än alla kritiska kommentarer är att göra klart de olikartade historiska förutsättningarna och att *förstå konsekvenserna av dessa skillnader*.

Det ryska folket reste sig 1917 till revolution för att få fred och bröd. Elementära, livsnödvändiga krav. Något liknande har gällt för det kinesiska folket. I båda fallen var en annan regim än den gamla korruperade och brutala och en ny samhällsordning inte endast önskvärd, utan ett behov och en nödvändighet för utplundrade människomassor. Men svenskarna idag har både fred och bröd och ofta lite smått och gott därutöver. Sveriges arbetare menar sig ha råd, i varje fall för närvarande, att ställa sig avvaktande, så länge de misstänker att vissa mänskliga fri- och rättigheter skulle komma att sitta trångt i ett socialistiskt Sverige.

Sammanfattning. Vi måste komma till rätta med den mekanism, som i det längsta arbetar till försvar för väl innötta tankebanor, felaktiga likaväl som riktiga, även i ett kommunistiskt parti. Kommunistiska partiet måste blottlägga de väsentliga orsakerna till det tvivel på partiet, som uppenbarligen drivit bort många väljare och medlemmar och som utgör hinder för varje mera betydande framgång.

När det gäller dagspolitiska reformkrav torde Kommunistiska partiet inte sällan i god tid ha klargjort situationen och givit uttryck för de många människornas behov och önskemål. Måhända är det en bekräftelse härpå det förhållandet att partiets motståndare sällan är intresserade av diskussion beträffande dessa angelägenheter. Då det gäller behandlingen av de betydelsefulla

problemkomplex som artikeln givetvis endast kunnat snudda vid, har det hos Kommunistiska partiet däremot allvarligt brustit, kanske i intresse och i vart fall i förmåga. Även detta vet och känner både meningsmotståndare och anhängare.

R. (=Harald Rubinstein)

Gunnar Öhman: Repliker till R

Ny Dag 19 oktober 1963

[(1904-1970) Ledande i SKP från 1930-talet, CK-medlem och partisekreterare 1941-49), redaktör på *Ny Dag*, riksdagsman 1946. Hela tiden ”Moskva-trogen”]

Kommunistiska partiet förbereder nu sin 20:e kongress och sina insatser vid 1964 års val. När centralkommittén sammanträdde i slutet av september fastställdes huvudlinjerna för partiets politiska och organisatoriska uppgifter. Partiets organisationer och medlemmar är just i färd med att lösa sina uppgifter. Lokala valprogram utarbetas och organisatoriska åtgärder vidtas för att de bästa möjliga resultat ska kunna uppnås inför kongressen och valet. Då kommer i denna tidnings diskussionsspalter en artikel (15/10) med den makabra rubriken ”Lik i garderoben” i vilket bland annat följande läses:

”... läget är nu sådant, att Kommunistiska partiet skulle kunna täcka hela det politiska fältet med goda program – program som kanske ord för ord skulle godkännas av svenska folkets flertal – utan att därför partiets inflytande väsentligt skulle växa. Inte ens om en god dagspolitisk linje kombineras med parlamentarisk aktivitet är – sådan situationen nu blivit – någon framgång säkrad.”

Det minsta man kan säga om sådana uttalanden – även om de görs anonymt – är att de inte är ägnade att stimulera partiet till nödvändiga insatser för att övervinna de svårigheter som ett kommunistiskt parti alltid möter i sin verksamhet. De citerade meningarna vittnar i stället om oförklarlig trötthet och strävan till uppgivelse som signaturen sannolikt fallit offer för.

Ingen med erfarenhet från den politiska kampen utgår ifrån att ett parti kan vinna framgångar *enbart* med goda program och tal i riksdag och andra parlamentariska institutioner. För framgång fordras också en god organisation, klokt arbete i de stora massorganisationerna och goda ekonomiska resurser för propagandan. Socialdemokratins betydande framgångar vid ATP-valen 1958 och 1960 skulle inte varit möjliga utan dessa faktorer.

Signaturen R drar tyvärr inte slutsatsen att partiet måste förstärka sitt organisatoriska arbete och i enlighet med 19:e kongressens anvisningar lägga stor omsorg i arbetet för massorganisationerna och skaffa sig bättre propagandistiska resurser för att nå verkliga framgångar. I stället stimuleras läsaren till slutsatsen: det lönar sig inte att verka för aldrig så bra program och förslag i den aktuella politiken. Nästa steg är då givetvis att partiet bör nedlägga verksamheten. Vi förmodar och hoppas att detta inte är signaturens mening. Men formuleringarna är sådana att tanken smyger sig på läsarna.

Den antikommunistiska propagandans betydelse förringas i artikeln. Även m den spelar en roll har den ”sällan varit så stillsam som på senare år”. Är det en riktig värdering? Knappast- Den antikommunistiska propagandan har under senare år blivit allt mer raffinerad och vittförgrenad. Metoderna är inte så grova som exempelvis i början på 40-talet men ändå verkningsfulla. Polen- och Ungernhändelserna (1956), uppgörelsen med personkulten, Berlinmuren, den ideologiska diskussionen inom den kommunistiska världsrörelsen osv., har systematiskt utnyttjats för att skapa misstro till kommunisternas strävanden. Detta har satt spår bland svenska arbetare. Inte så att de blivit antikommunistiska, men åtskilliga har blivit förvirrade.

Partiet har säkerligen anledning pröva om antikommunismens attacker slagits tillbaka på det mest verkningsfulla sättet. Därom är väl alla eniga. Men nog är det väl att gå väl långt när signaturen skriver:

”Kommunistiska partiet har under efterkrigstiden alltför ofta genom tiganden, svammel och svar av typen goddag – yxskaft sökt komma ifrån obehagliga frågeställningar.”

Om man deltar i en diskussion som har konstruktivt syfte bör man eftersträva att ge anvisningar om vad partiets representanter i TV- och radiodebatterna borde ha klarat ut i stället för att tiga eller komma med ”svammel”. Tyvärr saknas varje antydning i den riktningen i nämnda artikel.

Funderingarna om att partiet – i motsats till många andra – inte hyst tillräckligt med ”tvivel” på vissa odefinierade förhållanden i exempelvis Sovjetunionen redan *innan* några fakta förelåg om Stalins rättskränkningar är obegripligt. Skulle partiet ha stärkt sin ställning om det framträtt som den store tvivlaren på socialismens samhällssystem?

Visst ska partiet och dess medlemmar inta en kritisk attityd till allt som sker på ett märkbart sätt. Men att upphöja tvivlet till hart när en princip när det gäller att bedöma socialismens länder är en annan sak. Alla beklagar djupt de övergrepp som skedde i personkultens hägn och alla vill ha garantier för att någonting sådant aldrig mer kan upprepas. Sådana garantier är också skapade.

Anklagelsen mot partiet – hoppas den också är självkritiskt menad – att vi inte begagnade ”tillfället att söka göra en analys av förändringarna” sedan personkulten avslöjats är oriktig. Man kan möjligen säga att partiets analys inte var tillräckligt djuplodande, men det har sin förklaring i bristande kännedom om vad som förevarit. Några erinringar om vad partiet gjort är på sin plats. Centralkommittén behandlade problemet våren 1956 och antog ett uttalande som bl.a. innehåll följande:

”Centralkommittén anser att kritiken mot personkulten och mot bristen på kollektiviteten i ledningarna innehåller viktiga lärdomar jämväl för vårt parti och tjänar att förbättra partiverksamheten. Samtidigt vänder sig centralkommittén med skärpa mot den borgerliga propagandan, som sökt förvränga innebörden i kritiken mot personkulten och utnyttja denna i det kalla krigets tjänst genom utspridande av lögnaktiga och ogrundade påståenden...

De övergrepp på rättskipningens område, som under senaste tiden avslöjats jämväl i vissa folkdemokratiska länder, visar att ännu starkare garantier måste skapas för att den nödvändiga vaksamheten gentemot klassfiendens provokationer icke leder till oberättigade åtgärder.” (Vår Tid maj 1956)

Dessa slutsatser drog alltså partiet redan våren 1956. Kanske man hösten 1963 kan säga att de var otillräckliga, men det är i så fall en senkommen upptäckt. Våren 1956 fanns det inte saklig täckning för att säga mer.

I partiets studiebreve (nr 5) i serien, Sveriges väg till socialismen, utgivet i början av 1957 togs problemet om personkultens följderna upp på nytt. Polenhändelserna i oktober 1956 och det kontrarevolutionära kuppöversöket i Ungern belystes utförligt liksom lärdomarna av personkulten. Med anledning av händelserna i Polen och Ungern, som i inte ringa grad var en följd av personkultens system, förklarade CK (6-7 jan. 1957) nödvändigheten av

”att grunda den socialistiska omdaning på de förhållanden, resurser och den utvecklingsnivå, som karakteriserar vederbörande land,

att bevara den intima kontakten med de bästa nationella traditionerna

att allsidigt demokratisera det samhällsliga livet och trygga arbetarklassens ledning, dess intressen och möjligheten att utveckla massornas initiativ och skaparkraft,

att oavbrutet eftersträva att höja arbetarklassens, bondemassornas, småföretagarnas och de

intellektuellas ekonomiska och kulturella nivå,
 att strikt upprätthålla frivillighetsprincipen vid utveckling av kollektiva bruksformer i jordbruket,
 att vårda sig om de socialistiska lagarna och deras efterlevnad,
 att förbinda den nationella politiken med den proletära internationalismen,
 att hålla partiet friskt och bekämpa alla tendenser till byråkratism, klickvälde och personkult samt att ständigt bevara och utveckla partiets förbindelser med massorna.”

Med dessa fakta på bordet är det obegripligt hur någon som följt partiets politik kan påstå att vi inte ens gjort försök till ”analys av förändringarna”. Det citerade är f.ö. inte de enda uttrycken för vilka slutsatser partiet drog av personkultens följder. Det har hållits en rad möten i partiet om dessa problem, artiklar har skrivits i pressen och, kanske inte minst viktigt, på partiets centralkommittésammanträde den 5-6 januari 1957 tillsattes den programkommission som utarbetade gällande programförklaring. Motiveringen för programrevisionen var inte minst de nya internationella erfarenheterna. Om inte allt detta är ”samvetsgrann, positivt inriktad självkritik” måste signaturen R lägga in ett annat innehåll i de orden än vad som är gängse.

Slutligen vill jag beklaga om vår kongressdiskussion får en negativ tendens. Artikeln ”Lik i garderoben”, var, fränsett de sakliga bristerna, mycket negativ. Korrekta lärdomar av såväl brister som förtjänster i partiets verksamhet bör föras fram i diskussionen. Men oriktiga uppgifter och slutsatser måste korrigeras. Därigenom blir diskussionen av konstruktiv betydelse för partiets fortsatta verksamhet.

Kjell E Johansson: Det politiska ansvaret

Ny Dag 1/11 1963

[(1933-2007) Ordf. i SKP:s ungdomsförbund Demokratisk Ungdom 1964–1967, partistyrelseledamot i VPK. Aktiv inom nykterhetsrörelsen.]

Sveriges kommunistiska partis organisatoriska och politiska tillbakagång bereder oss alla bekymmer. I vårt sökande efter orsaker, i vår analys av situationen har många av oss haft just de tankar, som signaturen R för fram i artikeln ”lik i garderoben”. Dessa synpunkters riktighet framstår ännu klarare sedan man läst Gunnar Öhmans angrepp på R.

Gunnar Öhman beklagar om kongressdebatten får en negativ tendens. Däri är vi alla ense. Men detta innebär icke att varje artikel som Gunnar Öhman och andra betraktar med ogillande skulle vara negativ. Öhman förfaller till att beskylla R för trötthet och strävan till politisk uppgivelse. Efter att ha läst båda artiklarna finner man att den trötte i sammanhanget måste vara Gunnar Öhman.

Vårt partis tillbakagång skyller Gunnar Öhman till stor del på antikommunismen. Jag vill inte förneka att antikommunismen också i vårt land på sina håll breder ut sig. Dock ej i den utsträckning som vissa kamrater låter påskina.

De som bortförklarar SKP:s nuvarande kräftgång med antikommunismens härjningar har allvarligt felbedömt situationen och troligen sin egen ansvariga roll. Vi som arbetar ute på fältet och olika folkrörelser märker föga av antikommunismen. För den som uppträder rejält finns det inga större problem att i många sociala, politiska och andra frågor komma överens med vare sig socialdemokrater, borgerligt vänsterfolk eller andra.

Otvivelaktligen finns det en rad orsaker utom vår kontroll vilka bidragit till att vårt politiska

inflytande decimerats så kraftigt. En mängd orsaker är dock självförvållade. Desto allvarligare är det som den internationella och nationella situationen är mycket gynnsam för SKP.

Det är nu tid att ställa frågan: Vilka personer och förhållanden inom vår egen rörelse har ansvaret för det nuvarande läget? Kan allt skyllas på våra motståndares djävulska antikommunism?

Vissa kamrater talar i enrum om behovet av förnyelse i vårt parti. Så långt förefaller allt vara gott och väl. Men när samma kamrater kommer till avgörande instanser tiger de som muren eller pladdrar i andra frågor. Politiskt är detta mycket allvarligt. Dessa "förnyare i enrum" vill icke ta det avgörande steget. Detta gör dem till medansvariga för fortsatt tillbakagång.

Jag vill alltså påstå att partiets nuvarande läge till stor del är självförvållat. I följande punkter skall några frågeställningar resas och synpunkter redovisas.

1. Frånvaron av politisk aktivitet. SKP har blivit ett parti på defensiven. Partiledningen och ansvariga organ förmår inte utnyttja en gynnsam situation och utveckla den aktivitet, som finns samlad inom SKP. Frånvaron av en aktiv politik har märkta bl.a. när det gäller försvarsfrågan och socialpolitiken.

Lars Werner har i ett kongressinlägg pläderat för isolerad svensk avrustning. Därmed uttrycker kamrat Werner en mening, som har mycket stor sympati inom arbetarrörelsens vänster. Alla inser hur meningslös den nuvarande försvarsordningen är. Vår dåliga kopia av ett stormaktsförsvar skänker ingen trygghet inför framtiden. Den internationella situationen kräver också nya grepp. Isolerad svensk avrustning skulle ur internationell synpunkt bli ett värdefullt bidrag till internationella avrustningssträvanden. Vårt land skulle gå i spetsen och visa att handling betyder mer än ord. Vår neutralitet och våra gränser kunde garanteras genom avtal med grannar och stormakter.

SKP:s nuvarande insatser på försvarspolitikens område präglas av underbudstänkande. Högern, generalerna och aktivisterna kräver högre försvarsanslag än de regeringen vill ge. Kommunisterna kräver lägre. Regeringen går medelvägen. I grunden har man samma inställning, man tvistar enbart om beloppen.

SKP skulle bidra till att förändra hela den europeiska situationen, aktivt bidra till avrustningens praktiska genomförande och föra in helt nya moment av framsynthet i svensk politik om man sloge in på den isolerade avrustningens väg

Socialdemokratien har i vårt land fört en mycket aktiv socialpolitik. Socialpolitiken har kännetecknats av viljan att *förbättra* samhället på sin nuvarande grundval. SKP har många gånger ställt kloka och framsynta förslag, som regeringspartiet sedan gjort sina egna. Men detta är icke tillräckligt. Vårt parti måste på socialpolitikens område söka helt nya vägar och undersöka huruvida det är möjligt att med socialpolitiken som instrument *förändra* samhällets ekonomiska grundval.

SKP borde omgående tillsätta en socialpolitisk kommission med uppgift att grundligt och förutsättningslöst utreda hela denna fråga. Kommissionen måste få ordentliga resurser till sin hjälp (gärna heltidsanställd sekreterare), och disponera tillräckligt med tid. Uppgiften får inte bli att under några timmar skriva en lång resolution med syfte att söka placera oss till vänster om socialdemokratien på socialpolitikens område.

2. Den internationella solidariteten. Partiet har av stora väljargrupper uppfattats som beroende av utländska kommunistpartier och bundet till handlingar av olika slag i de socialistiska staterna. Detta intryck har i allmänhetens ögon förstärkts av våra talesmäns insatser i radions och TV:s valdebatter. Vårt partis representanter har hela tiden varit på defensiven och icke förmått ge tillfredsställande och trovärdiga svar.

Ingen tvekan får råda om vårt parti som en länk i den internationella socialistiska rörelsen. Vi arbetar för kapitalismens avskaffande och socialismens seger i vårt eget land och samverkar med motsvarande partier och rörelser på andra håll i världen. Hur socialismen skall genomföras varierar från land till land, från en tid till en annan. Under denna process får varje kommunistiskt och socialistiskt parti självt ta ansvaret för konkreta åtgärder på olika områden.

För närvarande finns ingen enhetlig kommunistisk världsrörelse. Vissa kamrater uppträder dock som om de vore de enda riktiga uttolkarna av vad som är marxismens innersta väsen och mening i dessa dagar. Det är märkligt med tanke på att mellanstatliga överläggningar och konferensprotokoll icke redovisats för utomstående. Vi gör alltså klokast i att avstå från självsäkra omdömen och i stället ägna krafterna åt svensk politik.

3. *Fredlig samlevnad – fredlig övergång till socialismen.* SKP har mycket länge företrätt den meningen att fredlig samlevnad är möjlig liksom det är fullt möjligt att på fredlig väg genomföra socialismen i Sverige. Ingen inom vårt parti förespråkar en annan linje. Detta till trots ägnar en del kamrater dessa frågor mycket stor uppmärksamhet. De uppträder som om det vore ett problem för vårt parti. Därmed skapas förvirring och tiden blir knapp för viktigare politiska frågor där klarhet bör skapas och aktivitet utvecklas. Ibland tror man att det är beställningsarbeten i syfte att fylla den enes eller andres säck med argument.

Vår linje är klar. Det finns i dag stora möjligheter att på fredlig väg och i parlamentarisk ordning införa socialismen i vårt land.

4. *Behovet av förnyelse.* Den nuvarande partiledningen motsvarar icke tidens krav på aktiv politisk ledning. Vid den kommande partikongressen bör omfattande förändringar komma till stånd. Såväl CK som dess arbetsutskott och andra viktiga organ bör till mer än hälften avlösas av nya och politiskt icke förbrukade kamrater.

För närvarande har en besvärande partibyråkrati slagit rot inom vår rörelse. Ett uttryck för denna byråkrati (och personkult i mindre format) är att många av partidistriktens ombudsmän samtidigt är partidistriktens ordförande, ledamöter av CK och toppkandidater på partiets riksdags-, stadsfullmäktige- och landstingslistor. Detta förhållande försvårar utvecklingen av nya kadrer och ledningen av centrala och lokala organ koncentreras på allt för få händer.

5. *Författningsfrågorna.* Det är på tiden att partiet utvecklar politisk aktivitet för republikens införande, kyrkans skiljande från staten, tvåkammerssystemets avskaffande och andra åtgärder i syfte att bredda demokratien.

6. *Politiskt ansvar.* Den ordningen bör införas att alla kamrater på ledande poster får ta politiskt ansvar för sitt handlande även om allvarliga misstag gjorts i god tro.

De sex punkterna innebär icke att jag anser dem vara viktigare än många andra frågor. Vår verksamhet på arbetsplatserna, jordbrukspolitiken, relationerna till övriga folkrörelser, arbetet bland ungdomen och kvinnorna, kampen för ökad ekonomisk demokrati redan i dagens samhälle och andra frågor borde ha nämnts i samma artikel. Kampen för demokratien i stort, vakthållningen mot extremisterna på högerkanten, solidariteten med de antifascistiska krafterna i Grekland, Portugal och Spanien, samt ett omfattande skolningsarbete är också angelägna frågor. Tidningens utrymme och egen otillräcklig sakkunskap ligger hinder i vägen för att utveckla meningar härvidlag.

Vårt i val mätbara politiska inflytande närmar sig nu de siffror som vi noterade under finlands-kriget dagar. På vissa håll är vårt röstetal ännu lägre. De ständigt växande skarorna av lägre tjänstemän har icke attraherats av den kommunistiska rörelsen. Ungdomen väljer andra partier.

Vi bör i vår debatt icke vara hämmande för att otåligheten kan leda till att andra politiska initiativ tas. Bildandet av t.ex. SF i Danmark var icke enbart ett uttryck för revisionism inom arbetarrörelsen. Bildandet av ett danskt SF var också uttryck för dogmatismen inom det kommunistiska partiet förknippat med olust inför socialdemokratiens allmänna politik. Det ankommer på vårt parti att förhindra en ytterligare organisatorisk splittring av den svenska arbetarrörelsen.

För SKP står nu uppgiften att bredda sin politiska aktivitet och visa en egen politisk profil. Samtidigt är det nödvändigt att förnyelse sker inom alla ledande organ och nya kadrer utbildas. Därmed står SKP bättre rustat i kampen för socialismens genomförande i vårt land

Sven Landin: Förnyelse

Ny Dag 9/11 1963

[(1915-1992) Journalist. Ökänd för sina reportage från det nazi-ockuperade Oslo i *Ny Dag* i april 1940.¹⁰ Riksdagsman. Lämnade senare (1968) VPK och gick över till socialdemokratin. Bok: *Uppbrott från stalinismen. Till en socialism med mänskligt ansikte* (Tidens förlag 1973)]

Den situation i vilken partiet länge befunnit sig kan enklast illustreras med den procentuella andelen av väljarkåren i de val som hållits efter 1945 (ATP-valet sommaren 1958 ej med):

1946	1948	1950	1952	1954	1956	1958	1960	1962
11.2	6,3	4,9	4,3	4,8	5,0	4,0	4,5	3.8

Man måste allvarligt räkna med att om 20:e kongressen ej medför sådana förändringar, som av medlemmar och väljare uppfattas som verklig förnyelse, riskerar partiet att i 1964-66 års val röna ett liknande öde som partierna i Norge och Danmark m. fl. länder.

Vad är det som måste ändras, förnyas?

Internationalismen

Partiet bör överviga att återkalla bitradandet av 1960 års Moskvadeklaration eller eljest från kongressen deklarerat, att det inte läng anser sig bundet av den. Motivering:

a) Moskvadeklarationens värdering att monopolens makt förenas med statens till *en* maktapparat för att rädda det kapitalistiska systemet är inte tillämplig på Sverige och därför ägnad att försvåra eller hindra utformandet av en konstruktiv politik på områden som den statliga företagsamheten, fullsysselsättningen, bostadsbyggandet osv

b) ”Marxismen-leninismens partier leder arbetarklassens och de arbetande massornas kamp för att genomföra den socialistiska revolutionen och upprätta proletariats diktatur i den ena eller andra formen” (Moskvadeklarationen, avsnitt V). Skrivningen är inte tillämplig på förhållandena i Sverige och både till form och innehåll ägnad att fjärma partiet från möjliga anhängare och bringa det i motsättning till dem.

c) ”När det hos det ena eller andra partiet uppkommer frågor, som gäller ett annat broderpartis verksamhet, vänder sig dess ledning till vederbörande partis ledning och om så är nödvändigt genomförs möten och konsultationer” (Moskvadeklarationen, avsnitt VI). Innebörden i denna mekanism är, för att ta ett belysande exempel, att partiets bedömning av Berlinmuren och vad som utspelas kring den blir identisk med det östtyska partiets, oavsett reaktionerna bland svenska

¹⁰ Landins mest famösa artikel var ”Stark aktivitet inom arbetarrörelsen i Oslo” som i sin helhet finns med i artikelsamlingen [Kommunisterna och Andra världskriget 1939-40](#)

arbetare.

Moskvadeklarationen måste för vårt vidkommande försättas ur kraft för att partiet skall ha fria händer vid utformningen av sin politik och självständigt – i samklang med reaktioner och synsätt inom vårt lands arbetarklass – kunna bedöma tendenser, företeelser och händelser utomlands.

Det nordiska samarbetet

De nordiska folkens gemensamma intressen, som på senare tid tagit sig allt konkretare uttryck, aktualiserar en samordning av vänsterkrafterna politiskt och parlamentariskt. Det gäller Norden som kärnvapenfri zon, arbetsmarknadsfrågor (t. ex. 40-timmarsveckan), sociallagstiftning, kulturpolitik osv. I Sverige och Finland representeras vänsterkrafterna huvudsakligen av de kommunistiska partierna, i Norge och Danmark huvudsakligen av de socialistiska folkpartierna. I Danmark skulle SF om val hållits i september enligt Gallup ha erhållit 8,1 % av rösterna och 14 mandat (1960 6,1 % och 11 mandat) medan DKP skulle ha erhållit 1 % av rösterna (1,1) och 0 mandat. Vårt isländska broderparti har som konsekvens av denna omgruppering av vänsterkrafterna i grannländerna upprättat kontakt med SF-partierna. Även vårt parti bör ta av skygg-lapparna och erkänna fakta. Och fakta är i detta fall, att om det nordiska samarbetet skall ha praktisk politisk betydelse bör det vidgas att omfatta de socialistiska folkpartierna. Partiet bör i detta syfte ta erforderliga kontakter, t. ex. inför Nordiska rådets session i Stockholm 1964. Det skulle vara ett nyttigt markerande av, att partiet inte ämnar låta sig isoleras i de viktiga nordiska sammanhangen.

I centrala inrikesfrågor behöver nya handlingslinjer övervägas och en utmönstring ske av ståndpunkter som överspelats av utvecklingen. Det är inget fel att andra politik eller göra nya politiska preciseringar i de fall bärande skäl finns.

Den politiska demokratin

Författningsfrågorna kommer att inta en framskjuten plats i den politiska debatten under de närmaste åren, kanske bli en av 60-talet: stora politiska stridsfrågor. Det blir ett tacknämligt falt för partiet att genom konstruktiva insatser medverka till en lödigare demokratisk utformning av författningen än författningskommissionen stannat för. Författningsfrågan aktualiserar emellertid ett problem för partiet självt: att bekänna till det demokratiska styrelseskick som vuxit fram i vårt land samt i sitt handlande och sina attityder dra de konsekvenser härav som erfordras för att möjliga anhängare (om möjligt också motståndarna) skall kunna övertygas om, att Sveriges kommunister inte har några avsikter eller syftemål som de inte avser att söka förverkliga på demokratisk väg och med bevarad politisk demokrati.

Isolerad avrustning

Vid bildandet 1917 och ett par årtionden därefter var partiet antimilitaristiskt. De äldre minns parollen: ”Inte en man, Inte ett öre till militarismen”. En omvärdering skedde under 30-talets andra hälft sedan Hitlertyskland blivit ett påtagligt hot mot Sveriges fred och oberoende. I och med att Hitler-regimen förintades bortföll förutsättningen för partiets bejakande av militärväsendet Sverige är idag inte utsatt för något sådant yttre hot som motiverar fortsatt ”försvarsvänlighet”. Dessutom: I vår s. k. atomkrigsålder finns i grund och botten inget försvar. Om ett atomkrig mot förmodan skulle utbryta kommer det knappast ett kunna göras någon åtskillnad mellan krigförande och neutrala länder. Det blir ett krig utan krigsskådeplatser, fronter och uppland i traditionell mening. Vi står då inför hotet om *utplåning*, inte av arméer och militära objekt, inte av enstaka länder och folk utan av hela mänskligheten, kanske av allt organiskt liv.

Mot den bakgrunden förefaller det vara en överloppsgärning att bry hjärnorna med huruvida partiet skall förbli försvarsvänligt och i så fall vilken typ av försvar som skall förespråkas. Det finns endast ett alternativ till upprustningen: avrustning. Inte ”allmän och kontrollerad avrustning”, täckmanteln för fortsatt upprustning, för dubbelspel och bedrägeri i avrustningsfrågan. Varje stat, varje regering, som säger sig vilja avrustning bör ha politisk och moralisk skyldighet att i viss omfattning föregå med exempel. Partiet bör därför överväga att göra den isolerade avrustningens linje till sin. Atomkrigshotet, riskerna för utplåning av mänskligheten, kan avlägsnas endast genom avrustning. Och hur man än vänder på problemet: någon måste börja. Skulle det vara så dålig politik att förespråka att Sverige, Hjalmar Brantings och Dag Hammarskjölds land, började?

Arbetsplatsdemokratin

I över 40 år har politiska och fackliga huvudorganisationer i denna fråga betett sig som katten inför het gröt. 1923 framlades ett förslag om driftsnämnder (utan medbestämmanderätt) och 1946 Ingicks ett huvudavtal om företagsnämnder

(också utan medbestämmanderätt). Ännu på 1961 års kongress väjde sig LO:s ”samråds”-apostlar energiskt mot tanken på att ge företagsnämnderna medbestämmande. Men problemet finns där och tränger sig på med ökad styrka allteftersom den tekniska och företagsstrukturella utvecklingen förtätar löntagarnas känsla av maktlöshet visavi arbets- och produktionsprocessen, av att vara ett nummer i personalavdelningens hålkortskartotek som kan stansas in (eller ut) efter företagsledningens och ägarintressenas gottfinnande. En konception erfordras som bryter dödsläget och skingrar den rökelse som centrala fackliga instanser höljt den industriella demokratin i. T. ex.:

upphävande av företagets obetagna rätt att antaga och avskeda arbetskraft;

vetorätt för företagsnämnden i personalfrågor. t. ex. vid besättande av personalchefs- eller eljest arbetsledande befattningar;

medbestämmande ifråga om disponering av vinstmedel liksom beträffande interna och externa kapitalrörelser;

successivt överförande på nämnden av produktions- och arbetsledande funktioner och decentralisering i lämplig omfattning av dessa till underorgan på resp. företagsavdelningar;

arbetskraft och kapital lika representerade i företagsstyrelserna.

Att kämpa för industriell demokrati är en del av kampen för ekonomisk demokrati. I sistnämnda avseende har partiet på 1961 års kongress sagt A; det återstår att säga B.

Jordbruket

Partiet bör från 20:e kongressen fransäga sig fortsatt medansvar för den reaktionära jordbrukspolitik vars främsta kännemärke är överpriser på livsmedel för att konservlera ett hundratusental oräntabla brukningsenheter. Jordbrukarnas inkomstbildning är enligt sexårsavtalet knuten till löneutvecklingen för industriarbetare i södra och mellersta Sverige. Efter varje avtalsrörelse träder mekanismen i funktion med osviklig precision och ”äter upp” en god del av löneökningarna. Det kan ske tack vare det gränsskydd i form av införselavgifter (i kombination med tidsbestämda importförbud) som hindrar eller försvårar saluförande av billigare utländska livsmedel i Sverige. Vilka prisförändringar det är fråga om framgår av att gränsskyddet f. n. ”höjer” världsmarknadspriserna med 45 à 47 % för de svenska konsumenterna. Partiet bör gå in för att gräns-

skyddet avvecklas, åtminstone visavi de nordiska länderna, när sexårsavtalet utlöper i 1965. Jordbrukarna, som håller fast vid den enskilda företagsamheten och inte tycks reflektera på att vidga föreningsrörelsen till rationell och produktföribilligande producentkooperation., bör behandlas som andra näringsidkare och bjudas konkurrens på lika villkor med danska och andra utländska producenter.

En ny giv i politiken torde emellertid få ringa effekt om den inte kompletteras med nya grepp utåt och inåt för att återuppbygga förtroende för partiet, över huvud göra det funktionsdugligare. Jag vill peka på två faktorer: förhållandet till fackföreningsrörelsen samt partiets inre situation.

Partiet och fackföreningsrörelsen

Inte på något område möts partiet av en så utbredd och svärbemästrad misstro som inom fackföreningsrörelsen, inte bara bland toppfunktionärer och mellankadrer utan också lokalt. I viss utsträckning är misstron ”nedärvd”, men man kan inte bortse från att den ej oväsentligt är självförvallad. Ständiga propåer från partikongresser, distriktskonferenser och i pressen om ”arbetet i fackföreningarna”, fackklubbers agerande som partifraktioner i resp. fackföreningar, ”förberedande” konferenser i partiregi i vissa fack inför avtalsrörelser, organiserandet av partifraktioner på fackliga kongresser osv, ger fortlöpande näring åt misstro mot partiet, blir bevis för föregivna avsikter att ”erövra” fackföreningsrörelsen och utnyttja den för partipolitiska syften. Vissa kommunister tycks anse att sådant ”fackligt arbete” är den viktigaste formen av partiverksamhet. Det är också möjligt att den är, t. ex. i katolska länder med icke-socialistisk fackföreningsrörelse eller i utvecklingsländer med svag ”flytande” facklig rörelse. Men i svensk fackföreningsrörelse, en av de starkaste i världen, har detta ingen funktion att fylla. Det är ju nästan en förolämpning mot exempelvis byggnadsarbetarna att deras i demokratisk ordning valda avtalsråd att de inte skulle kunna lägga upp sin avtalsrörelse effektivt utan ”förberedande” konferenser i partiregi på skilda håll i landet. Partiets starkt minskade inflytande bland fackföreningsfolket visar att inget i längden står att vinna på att bedriva ”fackligt arbete” på detta sätt, i en atmosfär av ömsesidigt misstroende. Partiet bör därför överväga att från 20:e kongressen avlysa all organiserad fraktionsverksamhet i fackföreningsrörelsen och hänvisa fackklubbarna att koncentrera sig på sin egentliga uppgift: att verka på arbetsplatserna som partiets grundorganisationer. Kommunister bör naturligtvis vara fackligt aktiva, men som fackföreningsmedlemmar. Inte som partimedlemmar. Och lika självklart skall partiet ha en ståndpunkt – och förfäktas den i riksdagen, i pressen och över huvud i sitt framträdande – i frågor som angår fackföreningsfolket. Resonemanget gäller sålunda att partiet i eget intresse gör sig kvitt förmyndarattityden gentemot fackföreningsrörelsen; ett primärt villkor för att komma tillrätta med misstron och så långt möjligt utjämna klyftorna. Att få till stånd ett rimligt mått av ömsesidigt förtroendeparti/fackföreningsrörelse är sannolikt både komplicerat och tidskrävande, Men det måste eftersträvas, inte minst med hänsyn till den roll fackföreningsrörelsen spelar i samhällsutvecklingen.

Partiet självt

Hur ter sig partiet för den generation som blir röstberättigad detta årtionde och vid dess slut kommer att utgöra flertalet av väljarkåren? Sannolikt kom ett av de ”gamla” partierna, med ett språk i vissa stycken svårförståeligt intill obegriplighet och ett ledargarnityr övervägandet den övre medelåldern som svävar anmärkningsvärt på målet så snart de politiska utfrågningarnas skjutjärnsjournalistik tangerar ”ömtåliga” ämnen. Intrycket att partiet har något att dölja förstärks av att kongressprotokoll och revisionsberättelser, som ju allmänt i Sverige är offentliga handlingar, inte finns tillgängliga. Partiskolor förlagda utomlands, partiledares resor i österled (delvis redovisade inom partiet, undantagsvis offentligt), förekomsten av en särskild kontrollkommitté,

ett dominerande inslag av funktionärer i centrala partiorgan, det indirekta valsättet för utseende av partiordförande – ja, man kan peka på en rad faktorer som inger den utomstående en känsla av främlingskap.

Om partiet skall kunna komma till tals med den generation som från nu och framöver i realiteten kommer att bestämma hur landet skall styras (och av vem) måste det som ger näring åt intrycket av främlingskap och därav följande isolering och förgubbning undanröjas. Delvis kan det göras genom ändring och komplettering av stadgarna:

ingen beslutande partiinstans, inbegripet Centralkommittén och Arbetsutskottet, får till sitt flertal bestå av partifunktionärer eller eljest av partiet eller dess företag ekonomiskt beroende:

kongressen väljer partiordförande och vice ordförande;

kontrollkommittén avskaffas och ersatts med i vanlig ordning utsedda revisorer;

endast kongress eller Centralkommittén kan besluta i frågor av principiell räckvidd samt ifråga om partiets internationella förbindelser;

decentralisering av partiföretagen med lekmannainflytande i styrelserna och medbestämmande för de anställda;

införande av offentlighetsprincipen ifråga om kongresshandlingar, verksamhets- och revisionsberättelser.

Den nödvändiga förnyringen och förnyelsen av partiinstanserna skulle väsentligt underlättas om ”1929 års män” inför 20:e kongressen tog under övervägande att överlåta sina platser till en yngre partigeneration. Däri ligger inget förringande av deras insatser under tidigare år. Men partiet måste vara en levande organism istånd att förena fasthet i grundsyn och målsättning med rörlighet och tidsenliga attityder i det politiska spelet. Det går inte att föra politik 1964 med hjälp av lösningar från 1929, 1939 eller 1947. Vad som sker (eller inte sker) vid 20:e kongressen kommer sannolik att avgöra partiets vara eller inte vara som politisk faktor, som socialistisk vänsterkraft i svensk politik och samhällsutveckling, istånd eller urstånd att fylla den krävande men fantasieggande funktion tiden själv anvisar ett sådant parti,

Britta Ring: Bra rubrik, kamrat Landin

Ny Dag 13/11 1963

[Britta Ring anslöt sig senare till den maoistiska falangen.]

I den mycket långa och utförliga artikel av Sven Landin, som publicerades på denna sida den 9 november, är det bara ett som undertecknad helt och oreserverat vill instämma i, nämligen rubrikens ord ”Förnyelse” – dock inte i den mening som Landin inlägger i ordet.

I Landins begrepp om förnyelse angår bland annat att SKP bör ”återkalla biträdandet av 1960 års Moskvadeklaration eller eljest från kongressen deklarerat att det inte längre anser sig bundet av den”.

Motiveringen för detta låter mycket bestickande men ter sig vid närmare betraktande både ihålig och oklar. I punkt a) påstår Landin t. ex. att ”deklarationens värdering att monopolens makt förenas med statens till en maktapparat för att rädda det kapitalistiska systemet inte är tillämplig på Sverige och därför ägnad att försvåra eller hindra utformandet av en konstruktiv politik på områden som den statliga företagsamheten, fullsysselsättningen, bostadsbyggandet osv”. Men hur ligger det till i vårt land? Vill Sven Landin bestrida att storfinansen och de krafter som politiskt

representerar den har ett stort, för att inte säga dominerande inflytande i statsapparaten (ämbetsmannakåren, polisen, domstolarna och militärväsendet)? Ett gott exempel på samordningen är försvarsindustrin. Visserligen förekommer det ofta gnabb mellan staten och ”näringslivet”, men det måste betecknas som tämligen godlynt och borde väl inte skymma undan det verkliga förhållandet – i varje fall inte för en kommunist?

SF-internationalism

Sven Landin är alltså motståndare till Moskvadeklarationen, men han är däremot internationalist när det gäller att samarbeta med de nordiska SF-partierna. Och ingen i vårt parti har heller, såvitt jag vet, uttalat sig kategoriskt emot samarbete med dessa nya nordiska vänsterpartier. Vårt parti är ju sedan länge inne på linjen om samarbete med socialdemokraterna. Och i princip måste vi, anser jag, vara för samarbete med alla vänsterkrafter. Men de nordiska SF-partiernas politiska linjer är fortfarande långt ifrån klara, liksom deras egen inställning till samarbete med kommunisterna är mycket motsägelsefull. Det är därför än så länge svårt att bestämma vari detta samarbete konkret ska bestå och hur långt det ska sträcka sig. Landin nämner Nordiska rådet, men det är för allmänt för att uppfattas som ett konkret förslag.

Men varför denna inkonsekvens? Varför talar sig Sven Landin varm för samarbete med SF-partierna i Norden, samtidigt som han vill isolera SKP från samarbete med de kommunistiska broderpartierna ute i världen?

För närvarande råder starka meningsmotsättningar i den kommunistiska världsrörelsen, vilka bland annat har tagit sig uttryck i skarp polemik mellan Sovjetunionens och Kinas KP. Det ligger i allas (även vårt) intresse att parterna enas eller åtminstone når fram till förståelse för varandras synpunkter. Men hur ska det kunna ske utan att representanter för partierna träffas och diskuterar? Och är det orimligt att dessa konsultationer utmynnar i antagandet av en resolution? Moskvadeklarationen är en sådan resolution. Den antogs 1960 och utgår från de förhållanden som rådde då. I ett sådant dokument kan inte varje formulering vara något slags evig sanning. Nya värderingar måste göras med hänsyn till nya situationer som uppstår. Och det bör väl snart vara dags för en ny internationell konferens, där våra svenska representanter självklart ska delta aktivt och kritiskt granska alla formuleringar innan de sätter sina namn under resolutionen. Om viktiga kontroversiella frågor uppstår, bör de ledande organen i SKP naturligtvis ges tillfälle att ta ställning.

För det första, Moskvadeklarationen hindrar inte vårt parti från att föra en egen svensk politik, tillämpad på svenska förhållanden. För det andra, vi är inte betjänta av att isolera oss från övriga kommunistiska partier i en värld som präglas av kampen mellan kapitalism och socialism. Vi kan inte stå neutrala i denna kamp. Internationalism och solidaritet är inga föråldrade begrepp – trots att fel har begåtts.

Isolerad avrustning

I försvarsfrågan är jag definitivt inte ense med Sven Landin. Jag tror inte alls att parollen om isolerad svensk avrustning ”står i samklang med reaktioner och synsätt inom vårt lands arbetarklass” – för att citera Landin själv. Den svenska arbetarklassen vill inte avhända sig möjligheten att försvara vårt lands gränser, suveränitet och neutralitet, om så skulle behövas.

Vi lever i atomåldern, men det betyder inte att ett krig, om det bryter ut, absolut måste bli ett kärnvapenkrig. Även ”konventionella” krig är tänkbara. Sådana rasar för närvarande på flera håll i världen. Till och med stormakterna fruktar kärnvapnen och söker så vitt möjligt undvika att

använda dem (liksom man i stort sett undvikit att använda de bakteriologiska och kemiska medlen för krigföring).

Vi bör, anser jag, äntligen ge SKP:s gamla förslag om ett annorlunda, billigare och effektivare neutralitetsförsvar (eller folkförsvar) en chans genom att förvandla det från en oklar paroll till ett klart, utarbetat alternativ i försvarsfrågan. För detta krävs ett stort arbete av verkligt sakkunniga personer, men det är oerhört viktigt att detta arbete blir gjort. Det finns ingen orsak att nu hänge sig åt ren pacifism.

Politisk avrustning

Om det fackliga arbetet skriver Landin bland annat: ”Ständiga propåer från partikongresser, distriktskonferenser och i pressen om 'arbetet i fackföreningarna', fackklubbars agerande som partifraktioner i resp. fackföreningar, 'förberedande' konferenser i partiregi i vissa fack inför avtalsrörelser, organiserandet av partifraktioner på fackliga kongresser osv. ger fortlöpande näring åt misstro mot partiet, blir bevis för föregivna avsikter att 'erövra' fackföreningsrörelsen och utnyttja den för partipolitiska syften ... Partiet bör därför överväga att från 20:e partikongressen avlysa all organiserad fraktionsverksamhet i fackföreningsrörelsen och hänvisa fackklubbarna att koncentrera sig på sin egentliga uppgift: att verka på arbetsplatserna som partiets grundorganisationer.”

Både kommunistiska och socialdemokratiska fackklubbar måste, såvitt jag förstår, betraktas som fraktioner i den fackliga rörelsen. Socialdemokratin arbetar intensivt och målmedvetet för att utnyttja sina positioner. Fackföreningarna kollektivavsluts och vid valen sätter SAP hela den fackliga funktionärskåren i arbete. Socialdemokraterna driver partipolitiken väl långt för att det ska anses sympatiskt och vi varken kan eller bör ta deras metoder som mönster..

Men vad anser Landin att de kommunistiska fackklubbarna ska ha för uppgift om de inte får diskutera det fackliga arbetet och ”förbereda” sitt ställningstagande i olika frågor? Ska de enbart ägna sig åt Fasta försvaret och kontingentuppbörd? Naturligtvis ska inte kommunisternas fackliga arbete centraldirigeras. Man bör inse att kamraterna i respektive fack bäst känner till förhållandena, som i dag är rätt skiftande och komplicerade. Men Landins tal om ”förolämpning” mot ”i demokratisk ordning valda avtalsråd” och om ”förmynarattityd” ger mig en känsla av att han inte anser kommunisterna riktigt rumsrena och att de därför helst bör synas så lite som möjligt.

I fackföreningar såväl som andra massorganisationer gäller att kommunisterna inte går dit för att ”erövra” dem utan för att arbeta i enlighet med respektive organisationens stadgar, program och dess medlemmars intressen. Men är det fördenskull något som hindrar att man i SKP lika väl som i andra partier diskuterar folkrörelsernas verksamhet?

Landins recept är undfallenhet, kapitulation inför socialdemokratin, internationell isolering och politisk avrustning. Det får mig att undra om han egentligen anser att Sveriges kommunistiska parti har någon uppgift att fylla.

I stället måste, anser jag, den avgörande uppgiften för kongressen vara att ge partiet en politisk profil och göra det till ett alternativ i svensk politik. Kort sagt, det är dags att gå till offensiv.

Sven Landin utger sig för att vilja ge ”1929 års män” en känga och slå ett slag för förnyelse. I själva verket gör han motståndarna till förnyelse en stor tjänst med sitt inlägg. Tack vare honom får de en utomordentlig förevändning att missförstå alla krav om förnyelse över huvud taget.

Hilding Hagberg: Polisspråk i stället för kongressdebatt

Ny Dag 19/11 [svar till Landin]

[(1899-1993) Chefsredaktör för *Norrskensflamman* 1930–47, riksdagsledamot 1933-64, partiordförande 1951-64. Känd för sin sovjetvänliga linje. Vid partisplittringen 1977 gick Hagberg med utbrytarna som bildade Arbetarpartiet Kommunisterna, APK.

Författare till flera böcker, t ex *Röd bok om en svart tid* (1966), *Socialismen i tiden* (1982-83) och *Jag är och förblir kommunist: minnen* (1995)]

I Sven Landins artikel ”Förnyelse” dras inte bara en lans för hans SF-idéer när det gäller kravet om isolerad avrustning och att bryta den proletära internationalismens principer. Britta Ring har utmärkt karakteriserat det politiska innehållet i Landins artikel. Där finns emellertid också en rad falska eller i vilseledande syfte formulerade påståenden och antydningar som kan brukas av kommunismens fiender och därför bör påtalas. Kort sagt:

- 1) Anslutningen till de 81 partiernas deklaration hindrar på intet sätt en självständig utformning av partiets politik, inte heller att ta hänsyn till den svenska arbetarklassens; behov och önskemål eller att självständigt bedöma företeelser, tendenser och händelser utomlands.
- 2) Partiet är och förblir *antimilitaristiskt*. Det är inte anhängare av en borgerlig militarism, men det vill ett demokratiskt folkförsvar för neutraliteten och den nationella friheten.
- 3) Partiet har icke försummat några av de problem som Landin inordnar under rubriken ”arbetsplatsdemokratin”.
- 4) Partiet har inga organiserade fraktioner i fackföreningarna eller andra massorganisationer. Partiets medlemmar uppmanas arbeta i och *för* massorganisationerna, för att starka dessa och tillvarata de arbetandes intressen. Det är socialdemokratiska partiet och inte kommunistiska partiet som eftersträvar partidominans över fackföreningarna medan kommunisterna anser att dessa inte får låta hänsynen till några partier försvaga arbetet för medlemmarnas intressen.
- 5) Partiets kongressprotokoll, som numera är tryckta är fullt offentliga handlingar.
- 6) Partiets revisionsberättelser förelägges partikongressen, som är den behöriga instansen för att godkänna eller förkasta. Alla upplysningar torn begären av kongressen eller valda ombud ges. Partiet har för länge sedan förklarat, att det är berett att offentliggöra sina revisionsberättelser, om andra partier gör detsamma. Riksdagen har avstått från sådana anspråk av hänsyn till de borgerliga partiernas nej till öppen redovisning. Partiet följer alltså praxis och Landin bör rikta sina reformförslag i dessa avseenden till de borgerliga partierna.
- 7) Partiet har tryggt lekmannainflytande och medbestämmande för de anställda i de ekonomiska företagen.
- 8) Landin kräver att Kontrollkommittén avskaffas och att endast revisorer utses. Detta har föreslagits av partiets organisationskommitté för åtskilliga månader tillbaka, vilket Landin tydligen vet om. Det har skett, inte därför att Kontrollkommittén skulle ha några mystiska uppgifter – den är tvärtom partiets demokratiska klagomur samtidigt som den ansvarar för all revision – utan av besparingskäl. Av samma anledning föreslås en nedbantning av centralkommittén.
- 9) Partiet har aldrig reducerat sina anspråk till att vara ett slags ”socialistisk vänsterkraft i svensk politik”. Det har skapats och består i medvetandet om att utan ett marxistiskt-leninistiskt parti kan arbetarklassen inte genomföra det svenska samhällets socialistiska omgestaltning.

10) Landin vill en politik som inte påverkas av lösningar från 1929, 1939 eller 1947 och avser väl därmed att dåtidens uppgifter inte längre har någon betydelse. När han ondgör sig över vårt förment obegripliga språk måste det tyvärr fastställas att repetitionen av vissa insinuationer och infamiteter som kommunismens fiender under långa tider presterat för att framställa vårt parti som tvivelaktigt och väsensfrämmande för den svenska arbetarklassen åtminstone gjort hans tidigare brev och hans krav om ”förnyelse” begriplig.

Sixten Rogeby: Frist återstår än

Ny Dag 26/11 1963

[(1910-1976) Arbetare, sedan journalist och författare. Stred 1937-38 i Internationella brigaden på den republikanska sidan i spanska inbördeskriget. Därefter journalist på *Ny Dag*, bl a som tidningens Moskva-korrespondent 1947-49. Rogeby skrev även under pseudonymen A.J. Smålan.

Böcker: *De stupade för Spaniens demokrati* och romanen *Det är bara början*.

Rogeby stödjer i sin artikel bl a Harald Rubinsteins (”sign. R”) artikel, ”Lik i garderoben”.]

För omkring 20 år sedan upplevde vi en svår tid. SKP var en liten flock, ytterligt ensam i den svarta hatflod som pressade på från alla sidor. På den tiden var mordbrand mot en kommunistisk tidning ett jämförelsevis billigt nöje för lovande yngre officerare.

Då stod vi ändå, eller trodde oss stå, på fast mark. Sedan kom en tid då vi kände grunden gunga under fötterna: De finns som anser att jordbävning är värre än storm.

Grunden som vi stod på var den absoluta övertygelsen att det socialistiska arvet med fullkomlig rättrådighet och oväld förvaltades och vidareutvecklades av de marxistisk-leninistisk-stalinistiska överlärarna, framför allt i det land som så bestämt gjorde anspråk på ledarskapet i den socialistiska världen. Någon anledning att misstänka annat kunde inte föreligga, kontroll var alltså obehövlig, enpartisystemet det mest praktiska och det för snabb utveckling mest ändamålsenliga. Alla påståenden om motsatsen var lögnaktiga, eventuella bevis sanningslösa konstruktioner; i den mån någon verklighet alls kunde spåras i dem berodde den på schabbel, oförstånd eller olyckshändelser i mellanleden, var orsakad av de objektiva svårigheterna eller av förstuckna fiender. Det högkvalitativa toppskiktet berördes på intet sätt. Garanten härför var STALIN.

Hur reagerade SKP då hela denna konstruktion rasade ihop? Enligt min mening har sign. R med sin ”Lik i garderoben” beskrivit detta mycket bra. Gunnar Öhman, som under en radiolog om Berlinmuren förträffligt illustrerade ett av R:s konstateranden, anmäler missnöje, likaså Harry Hagberg, som anser att R ”dolt” viktiga drag av partiets ansikte vid sin kritik.

Det är möjligt att de behöver granskas närmare. Hagberg konstaterar:

”År 1944 inskrev kongressen i vårt principprogram åsikten att socialismen kan genomföras i vårt land på fredlig väg.”

En nödvändig och riktig anpassning. Olyckligt är bara att vi inte heller för den fredliga vägen funnit någon egentlig arbetsduglig formel under de snart 20 år som gått sedan dess. Detta är allvarligt, ty här rör vi vid något centralt i partiets existensberättigande.

”Sedan årtionden har vi förklarat att Sveriges nationella frihet skall försvaras, varifrån ett angrepp än skulle komma.”

Partiets bidrag till försvarsdebatten har, utöver kampanjerna mot svenskt kärnvapen, huvudsakligen yttrat sig i krav på nedskärning av militärutgifterna och i ett ganska allmänt

ordande om "folkbeväpning". God överensstämmelse kan icke anses föreligga mellan denna valhända försvarspolitik och den citerade utfästelsen.

"I slutet av 50-talet uttalade sig partiets centralkommitté emot dödsstraffets tillämpning i vårt land och andra länder"

Ett mycket bra förslag. Och inte för tidigt. Det gjordes vid en tidpunkt då det började bli uppenbart också för oss att Stalin och hans medskyldiga bringat tusentals eller kanske tiotusentals människor om livet som intet förbrutit.

Veterligt föranledde uttalandet emellertid ingen hänvändelse från partiet då Imre Nagy greps och avlivades, trots att han tillförsäkrats fri lejd av ungerska regeringen. I stället försvarades det groteska sveket och avrättningen indirekt av en CK-medlem, som i Ny Dag på svaga grunder argumenterade om Nagy's skuld. Då jag begärde plats för en polemisk insändare vägrades detta. Däremot hindrades inte sign. "Per" från att i samma tidning uttala sig om "det berättigade" avlivandet av Imre Nagy.

Det är riktigt att avrättningarna för ekonomiska brott framkallade en försiktig men dock reaktion på Ny Dags ledarsida. På det hela taget har man emellertid intrycket att den ifrågavarande CK-resolutionen fått fungera mera som paradsignal än som attackflagg.

Vidare:

"Vi har klargjort att vi icke avser att i Sverige gå in för enpartisystemet."

Påpekandet är i sin undanlidande oljighet närmast genant, "Flerpartisystem" har man som bekant också i bl. a. Kina och DDR. Skulle detta konstituera någon avgörande skillnad mellan författningarna i exempelvis Sovjet och Östtyskland? Vad saken gäller är naturligtvis frågan om oppositionens legalitet, ingen sofistisk i världen kan ändra på den omständigheten.

En opposition har två hopflätade egenskaper: den är dels ett ofta besvärligt hinder, dels en pålitlig kontroll. Sedan det visat sig att våra ideologiska tillgångar inte varit tillräckliga för att klargöra för oss den verkliga innebörden av vad som pågick oss i vårt ideologiskt allra närmaste grannskap (vilket sedan "urskuldades" med det förflammat hjälplösa "vi hade fått oriktiga informationer") bör kontrollbehovet ha kommit i en något annorlunda belysning också för oss.

Då partiet bildades fastställde man som en av dess huvuduppgifter att söka vinna arbetarklassens majoritet för socialismen. I vårt fall efter 1929, då de sista "opportunisterna" kastades ut, har vi inte ens under de för oss allra gynnsammaste politiska förhållanden i något val nått högre än ungefär till den punkt där det minsta borgerliga riksdagspartiet befann sig då det stod som lägst. Naturligtvis har vi inte ensamma rått däröver, men det faktum att vi stadigt rör oss nedåt på inflytelseskalan måste vi nog till avsevärd del skriva på de egna felbedömningarnas konto. Drar vi inte de nödvändiga slutsatserna av detta torde vi inom kort ha att se ett annat faktum i synen, inte mindre obehagligt: att vi mycket hastigt närmar oss den punkt där det är uppenbart att 40 års trappsprung med tidningspackar och flygblad, 40 år av isolering, så gott som ständig kamp i underläge, kommer att i stort sett ha varit förgäves. Och i det bokslutet kan i så fall förvaltningen knappast betecknas skonsammare än som grov oaktsamhet med de väldiga resurser som socialismens bärande idé innesluter, och med de gyllene tillgångar av lojalitet och offervilja som kommunistiska partiet har haft och alltjämt förfogar över.

Nu tror jag inte det behöver bli på det sättet. Vi har alltjämt möjligheter att vidta en grundlig ideologisk och politisk upplärning och därmed äntligen komma ur bakvattnet. I själva verket torde förutsättningarna härför nu vara större än någonsin tidigare, ty detta är den första kongressdebatt som inte genomgående har karaktären av politiska teologiövningar utan också vågar röra

vid de i hela nystan av känselnerven intrasslade orsakerna till vårt partis förkrympning.

Det måste om något vara ett gott tecken.

Nils Holmberg och Knut Senander: Demokratisk centralism eller bara centralism?

Ny Dag 6/12 1963

[Båda från Göteborg. Holmberg (1902-1981) författare, översättare (bl a av Mao), CK-ledamot i SKP, riksdagsman, i Kina i början av 1960-talet). Senander (1889-1975) Tulltjänsteman CK-ledamot i SKP, riksdagsman.

Båda bröt 1967 med SKP och var med och bildade det maoistiska KFml.

Böcker Holmberg: [Vart går SKP?](#) (1965), Senander, memoarbok *Röd gryning* (1973)]

Vi och många med oss oroas av det sätt på vilket meningsskiljaktigheterna inom den internationella kommunistiska rörelsen behandlas i vårt parti.

Dessa meningsskiljaktigheter rör viktiga principiella frågor, som är avgörande för den kommunistiska världsrörelsens och den proletära revolutionens vidare utveckling. Men har partiets medlemmar fått den ingående kännedom om dem som är första förutsättningen för ett ställningstagande? Nej, tyvärr. Av dokumenten har – så är åtminstone fallet i Göteborg – endast de sovjetiska kunnat erhållas genom partiet. De kinesiska dokumenten, som också finns på svenska, har däremot saknats i den mån man inte fått eller kunnat skaffa dem annorledes än genom partiet. I stället har partimedlemmarna genom partipressen fått torftiga och mot Kinas kommunistiska parti utpräglat partiska referat, av vilka ingen kunnat bilda sig en klar uppfattning om parternas ståndpunkter och skäl för dessa. Färdiga och bestämda uppfattningar har emellertid tillhandahållits i myckenhet. Dels i artiklar av framför allt kamraterna Erik Karlsson och Hilding Hagberg, vilkas sätt att argumentera och behandla fakta ger skäl till allvarliga anmärkningar. Dels i en av ingen undertecknad ”Information” från particentralen med en framställning av de kinesiska kamraternas åsikter, vilken redan vid en flyktig jämförelse med vad de verkligen sagt visar sig vara en enda härva av förvrängningar.

Går detta sätt att behandla viktiga problem ihop med den demokratiska centralismens princip, till vilken vårt parti bekänner sig?

Nej, det gör den inte. Den demokratiska centralismen kräver att medlemmarna, i alla problem som står till debatt, genom partiets försorg får tillfälle att skaffa sig grundlig och objektiv kännedom om de olika ståndpunkterna och åsikter samt skälen för dessa genom att läsa bägge parternas dokument så långt dessa är eller kan göras tillgängliga på svenska. Endast på detta blott får de en verklig möjlighet att jämföra påståenden med påståenden och att pröva i vilken mån de olika ståndpunkterna överensstämmer med eller avviker ifrån de viktiga programmatiska dokumenten från 1957 och 1960 års Moskva-konferenser och med verkligheten sedd i den marxistisk-leninistiska analysens ljus. Några skäl till annan ordning föreligger inte ens då det påstås att en viss åsikt riktar sig mot vårt partis egen linje. Det kan ju nämligen tänkas att den sistnämnda inte är helt riktig. Skulle den vara det, kan det ju aldrig skada att medlemmarna får tillfälle att grundligt konstatera detta. Endast genom dylika ingående studier av meningsskiljaktigheterna blir det möjligt för medlemmarna att skilja mellan rätt och orätt samt att från grundorganisationerna och uppåt diskutera sig fram till den enhälliga och på varje enskild medlems fasta övertygelse byggda uppfattning, som bör ligga till grund då partiet slutligen tar ställning.

En sådan behandlingsmetod kan vara tidskrävande. Men den är den enda riktiga och den enda som är till fördel för partiet och dess arbete. Genom studierna och diskussionen av problemen höjs den ideologiska och politiska nivån i partiet och stärks dess enhet på marxismen-leninismens grund, vilket allt, av många inlägg i den offentliga partidiskussionen hittills att döma, är påkallat.

Faktum att vårt partis behandling av meningsskiljaktigheterna inom den kommunistiska världsrörelsen hittills så starkt avviker från vad den demokratiska centralismen kräver, förskräcker verkligen. Det verkar nämligen därav som om avsikten vore att redan vid 20:e partikongressen i januari driva igenom ett bestämt ställningstagande till meningsskiljaktigheterna, trots att förutsättningarna härför inte existerar i partiet. Därpå tyder också, och inte minst det förhållandet att ett ställningstagande redan vid CK-mötet i mars genomdrevs i en av de frågor om vilka synnerligen starka meningsskiljaktigheter råder, nämligen förhållandet till Jugoslavien och Titopartiet.

Detta beslut och omständigheterna kring detsamma är så typiska för det sätt på vilket viktiga avgöranden numera träffas i vårt parti, att vi anser nödvändigt att ta upp det till mera detaljerad behandling.

Utan att CK-ledamöterna utifrån i förväg meddelats att frågan skulle upp, ställdes de vid mötet inför förslaget att godkänna ett avsnitt i kamrat Hilding Hagbergs anförande, som realiter innebar att Sveriges kommunistiska parti erkänner Titos parti som broderparti.

Enligt *Vår Tid* nr 2, 1963, anförde kamrat Hagberg i saken bl.a.:

Personkultens anhängare framställer det nuvarande Jugoslavien och dess kommunistiska parti som förrädare mot socialismens sak. Det albanska Arbetarpartiet överöser Jugoslavien och dess ledare med grova smädelser. Men i Jugoslavien finns ingen privatkapitalism. Där utvecklas socialistiska produktionskrafter även om tempot försenats av politiska misstag och isoleringen från det socialistiska lägret. Jugoslavien bygger socialismen.

För vår del har vi länge sett på Jugoslavien och dess kommunistiska parti på detta sätt.

Detta var säkert en nyhet för de flesta, förmodligen även för CK:s ledamöter.

”Personkultens anhängare”? Men det var ju de 81 kommunistiska partiernas konferens i Moskva i november 1960 som i sitt uttalande – Sverige tryckt under titeln ”Världsläget och de kommunistiska partiernas uppgifter” – skrev:

Ledarna för Jugoslaviens kommunistiska förbund, som förrått marxismen-leninismen och förklarat den föråldrad, ställde mot 1957 års Deklaration sitt antileninistiska revisionistiska program. De ställde JKF mot hela den internationella kommunistiska rörelsen, lösryckte sitt land från det socialistiska lägret och gjorde det beroende av den s.k. hjälpen från amerikanska och andra imperialister och skapade därigenom ett hot mot de revolutionära vinningar, som uppnåts genom det jugoslaviska folkets heroiska kamp. De jugoslaviska revisionisterna bedriver undermineringsverksamhet mot det socialistiska lägret och den kommunistiska världsrörelsen. Under förevändning att bedriva en alliansfri politik utvecklar de en verksamhet som skadar enheten mellan alla fredsälskande krafter och stater. Det är fortfarande en nödvändig uppgift för marxismen-leninismens partier att ytterligare avslöja de jugoslaviska revisionisternas ledare och aktivt kämpa för att värna den kommunistiska rörelsen mot de jugoslaviska ledarnas antisocialistiska idéer. (Ovan nämnd broschyr, sid. 44-45.)

Dokumentet ur vilket de citerade raderna hämtats betecknades av vår 19:e partikongress i ett särskilt uttalande (se sid. 43-44 i ”Sveriges kommunistiska parti 19:e kongressen”) såsom ”ett programmatiskt dokument av stor historisk betydelse”, till vilket kongressen anslöt sig ”helt och fullt”. Den uppmanade, utan att göra undantag för något avsnitt, partiets organisationer och medlemmar ”att göra dessa historiska beslut till föremål för systematiska studier, låta dem bli riktninggivande i arbetet och sätta in all kraft på att bekantgöra dem inom hela den svenska

arbetarrörelsen och alla framstegsvänliga skikt”.

Men i mars i år fick vi veta att avsnittet om JKF i dessa historiska beslut inte är värt två ruttna lingon. Det är bara ”personkultens anhängare” – vad det nu är för ena som fått sig den etiketten påklistrad – som har något att anmärka mot Titopartiet och dess ledare.

Vad är det som skett? Har Titopartiets ledare slopat eller åtminstone ändrat det antileninistiska revisionistiska program, som de ställde emot 1957 års Deklaration och som Sven Landin nyligen uppträdde som ett synnerligen naturtroget eko av? Har de upphört att vara förrädare mot marxismen-leninismen? Har de frigjort sitt land från beroendet av de amerikanska och brittiska imperialisterna? Har de slutat att driva undermineringsverksamhet mot det socialistiska lägret och den kommunistiska världsrörelsen? Har de öppnat fängelseportarna för ”alla kommunister, som försmäktar i fängelse hos dem, därför att de inte är överens om Jugoslaviska kommunisternas förbunds nya program” (N. S. Chrusjtjov: Rapport på SUKP:s urtima 21:a kongress den 27 januari 1959, sid. 134)?

Alla dessa naturliga och berättigade frågor undvek kamrat Hagberg alldeles. Han nöjde sig med några påståenden: ”I Jugoslavien finna ingen privatkapitalism. Där utvecklas socialistiska produktionskrafter... Jugoslavien bygger socialismen”. Med hänsyn till alla, som har lite svårt att föreställa sig att socialismen kan byggas med de amerikanska och brittiska imperialisternas hjälp, hade det inte varit ur vägen med åtminstone några bevis för dessa påståenden. Men sådana ansåg kamrat Hagberg tydligen överflödiga. När han sade att svart blivit vitt, skulle CK tro det. Han sade: ”För vår del har vi länge sett på Jugoslavien och dess kommunistiska parti på detta sätt”. Man undrar hur länge ”vi” i den jugoslaviska frågan haft en annan inställning än den 19:e partikongressen anslöt sig till och uppmanade att göra till riktninggivande i arbetet. Är det bara sedan partikongressen i TDR anställde sin demonstration mot de kinesiska kamraterna, därför att dessa håller fast vid ståndpunkten i 1960 års Moskvauttalande? Eller är det sedan kamrat Chrusjtjov första gången offentligen tog en ställning till Tito, och hans parti som helt bröt med Moskvauttalandets? I så fall kan den inte vara gammal, ty ännu på SUKP:s 22:a kongress i okt. 1961 talade kamrat Chrusjtjov om att de jugoslaviska ledarna ”hamnat på en krokig stig som lett dem fram till revisionismens träsk” (Verksamhetsberättelse av SUKP:s Centralkommitté för partiets XXII kongress, sid. 26). Men kamrat Hagberg påstår att den är av mycket äldre datum.

Vid de 81 partiernas konferens försökte vi undanröja formuleringar, som kunde konservera splittringen i det socialistiska lägret och försvåra för det jugoslaviska broderpartiet att korrigerera sina misstag. Vi vann inte allt vi ville då, men i dag står det överväldigande antalet broderpartier på vår ståndpunkt. Dom gjorde det troligen även då, men det komplicerade läget försvårade ett ställningstagande (*Vår Tid*, nr 2, 1963, s. 45.)

Detta är ganska förbluffande. En tid lät kamrat Hagberg partiets medlemmar förstå att partiledningen sökte medla mellan de olika ståndpunkterna i den internationella kommunistiska rörelsen. Men i mars i år avslöjade han som synes plötsligt att partiledningens ombud vid Moskvakonferensen 1960 så långt ifrån att medla i stället arbetade på att driva fram den stora meningsskiljaktighet som nu består om inställningen till JKF och Jugoslavien. De vann inte allt de ville då, men ”i dag står det överväldigande antalet broderpartier på vår ståndpunkt”.

Varför fick inte 19:e partikongressen veta någonting om detta? I kamrat Knut Olssons rapport till kongressen om de 81 kommunistiska partiernas konferens fanns inte minsta antydning om att vårt partis representanter i någon enda fråga hade en annan ståndpunkt än den som kom till uttryck i konferensens uttalande. Kamrat Olsson förklarade tvärtom: ”Konferensen i Moskva undanröjde i de diskuterade frågorna alla meningsskiljaktigheter...” (”Sveriges kommunistiska parti 19:e kongressen”, sid. 35). Får man tro kamrat Hagberg var detta inte sant. Han själv, Erik Karlsson

och Knut Olsson, som representerade partiet på Moskvakonferensen, hade i frågan om Jugoslavien en från uttalandet helt avvikande mening. Den dolde de omsorgsfullt för 19:e partikongressen. Men nu gläds de över att det stora flertalet broderpartier anslutit sig till den.

Vad ska man tro om ett dylikt handlingssätt? Vilket värde ska partimedlemmarna tillmäta uttalanden från internationella konferenser om, såsom kamrat Hagberg vill göra troligt, ”det överväldigande antalet” partier i en viktig fråga kan ha en helt annan mening än den de på grund av ”det komplicerade läget” proklamerar? Och hur kan man kräva respekt för kongressbeslut, om det som ena stunden heter vara ”riktninggivande i arbetet” i den nästa inte anses vara värt ens papperet det är skrivet på och det därtill visar sig att partiledningen arbetat i helt annan riktning än den kongressen uppmanat partiet att följa?

Undertecknade har en annan uppfattning i den jugoslaviska frågan än kamrat Hagberg. Vi anser även med risk av att bli utnämnda till personkultens anhängare eller något annat fint, att Moskvakonferensen 1960 hade rätt i sin bedömning av Titopartiet och dess ledare och att det, som de bygger med amerikanska och brittiska imperialisters hjälp, inte är socialism utan en ny form av kapitalism. Emellertid ska vi inte ta upp någon diskussion i den saken nu.

Vad vi här vill påtala är, som av vår artikel framgår, partiledningens praxis att med åsidosättande av den demokratiska centralismens elementäraste regler driva fram ställningstaganden i viktiga frågor utan en föregående grundlig och på objektiv och saklig information baserad diskussion i partiet. Vidare dess av kamrat Hagbergs uttalanden i den jugoslaviska frågan klart belysta metoden att säga ett och mena ett annat, att handla utan partiets vetskap och till och med i strid mot kongressbeslut samt att icke vara fullt uppriktig ens mot partiets högsta instans, kongressen. En dylik praxis och dylika metoder, som erinrar om den verkliga personkultens, är helt förkastliga i ett kommunistiskt parti.

Vi – och med vi menar vi här alla partimedlemmar utom de som likt Sven Lundin är inne på en rent likvidatorisk linje – vill att Sveriges kommunistiska parti ska bli det starka, slagkraftiga och på marxismen-leninismens grund ideologiskt fast sammansvetsade parti som behövs för att samla och leda Sveriges arbetare och arbetande folk i kampen för ett socialistiskt Sverige. En av de grundläggande förutsättningarna, för att SKP ska bli ett sådant parti, är att partiledningen håller fast vid den demokratiska centralismens principer. Partimedlemmarnas rätt att få objektiv kännedom om alla fakta i viktiga principiella frågor får inte kränkas. Regeln, att avgöranden i sådana frågor inte får fattas utan att partiet genom ingående diskussion är berett att grunda dem på enhällig övertygelse, får inte åsidosättas. Och sist men inte minst gällande kongressbeslut och internationella beslut, vilka partiets högsta instans anslutit sig till, får inte brytas, varken av vanliga partimedlemmar eller av topparna i partiledningen.

Hilding Hagberg: Svar igen till Holmberg och Senander

Ny Dag 20/12 1963

Kamraterna Nils Holmberg och Knut Senander uppträder tillsammans i kritiken mot vårt partis CK utslutande på rationella grunder: dom tänker lika i frågorna, sparar spaltutrymme och energi på dubbelsigtering – hur kan dom då kallas för grupp? Lika oskyldigt är deras angrepp på CK, det finns ingen annan anledning att de på svensk mark repeterar vårt kinesiska broderpartis kritik i Jugoslavienfrågan än att de slår vakt om den demokratiska centralismens principer i vårt parti! De är oroliga för att CK på kongressen skall genomdriva någon slaga förklaring i anledning av den ideologiska tvisten, som underkänner det kinesiska broderpartiets rekommendationer. Här påstår de att jag i mitt svar undvikit ett besked.

Denna beskedliga uppsyn passar inte mina gamla stridskamrater, som jag fortsättningsvis betraktar som en gruppering i de ideologiska tvistefrågorna till dess de övertygar mig och andra om att jag har fel.

I mitt svar klargjorde jag, att jag hoppas kongressen skall hålla fast vid den fredliga samlevnadens linje, den fredliga tävlan och idén om en fredlig väg till socialismen. Det är svaret på denna fråga. Jag hoppas också att kongressen skall hålla fast vid plikten att verka för enighet och sammanhållning i den kommunistiska världsrörelsen – detta innebär naturligtvis en indirekt kritik av att de kinesiska kamraterna ställt denna enighet och sammanhållning i fara. Jag beklagar att kamraterna H-S är oroad och bekymrade över detta. Facit: Hagberg har inte tigit i denna sak.

Till vissa invändningar av H-S vill jag precisera.

Om exempelvis CK för 15 år sedan gjort ett orättvist uttalande är CK rätt instans för att upphäva detta.

CK var helt enhällig i uppskattningen av den information som kamraterna H-S kritiserar.

Konferensen 1960 beslöt att endast *deklarationen* och *appellen* i fredsfrågan skulle offentliggöras. Vi respekterade detta i vår rapport till 19:e kongressen.

Många partier har genom den kinesiska attityden tvingats ingå på behandlingen av frågorna 1960. Nu befinner vi oss i ett nytt allvarligt läge.

Men, säger kamraterna H-S, beslutet innebar att Jugoslaviens kommunistiska parti erkännes som ett broderparti. Enligt min mening bör varje parti som bygger socialismen kunna erkännas som ett broderparti, även om vi inte i alla frågor kan vara helt överens med detsamma.

Men Jugoslavien får understöd av kapitalistiska länder – hur kan ett sådant land bygga socialismen? Frågan är bara, vilket ”understöd”?

Jugoslavien bedriver handel, byter varor och tjänster med kapitalistiska länder. Det gör alla socialistiska länder.

Jugoslavien har kanske erhållit krediter? Det har också andra socialistiska länder, exempelvis Sovjetunionen eller Polen. Inte har dessa länders socialistiska status förändrats därigenom.

Kanske har Jugoslavien till och med erhållit s.k. gåvor? Det är i så fall mer än vad jag vet. Men inte heller sådana är bevis för kapitalism i Jugoslavien, eftersom landet uppfyller kriterierna för ett socialistiskt uppbygge och socialistiska strävanden.

Man måste hålla rågången klar mot revisionism och antisocialism, säger H-S. Att vårt parti äntligen normaliserat förbindelserna med Jugoslaviens kommunistiska parti innebär inte alls att vi är eniga om dess senaste program. Men Jugoslavien bygger socialismen och det stöder världsfredens sak. Man måste göra allt för att socialistiska länder skall kämpa tillsammans. Uppgiften måste vara att vinna så många vänner som möjligt för fredens och socialismens sak samt isolera och försvaga fredens fiender. Därför måste också Kinas kommunistiska parti liksom Kina själv återföras till 1960 års linje, även om det fortfarande finns viktiga meningsskiljaktigheter och diskussionen därför måste fortsätta.

Jag anser följaktligen att kamraterna orättvist och vilseledande kritiserat vårt parti CK. Jag noterar till slut, att de dock inte kräver att vår press skall återge allt material som utkommit rörande den ideologiska tvisten. Det är alltid ett framsteg – senaste veckan har för övrigt utkommit ytterligare två kinesiska skrifter.

I gengäld begär de tydligen att vårt parti skall tjänstgöra som distributör av skrifter som *utges*

från ambassaderna i Stockholm. Jag vill tro att denna propå kastats fram i hastigt mod och inte varit genomtänkt.

Jag känner inte till att någon CK-ledamot velat förmena någon kamrat att översätta det kinesiska materialet till svenska språket. Kamrat Holmbergs ambitiösa arbete på detta område har vi inte kritiserat. Vi förstår inte de kinesiska kamraternas förslag, men vi förmenar dem inte rätten att bekantgöra dessa. Vi hoppas att diskussionen trots allt skall ha det goda med sig att enigheten återställes. Skulle detta definitivt misslyckas och kampen hårdna till att gälla vårt partis enhet och målsättningar – då, men först då, uppstår en verkligt bekymmersam situation. Jag tror på kamraterna Holmbergs och Senanders goda omdöme i en sådan eventuell situation.